

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

”Se että maanantaikin voi olla kiva” -Huolenpitoa hankkeen pienryhmätoiminnan arviointia Riihimäen perusopetuksessa

Lappalainen, Mari
Varvas, Laura

2016 Laurea

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Laurea-ammattikorkeakoulu

”Se että maanantaikin voi olla kiva”
Huolenpitoa hankkeen pienryhmätoiminnan arviointia Riihimäen
perusopetuksessa

Lappalainen Mari
Varvas Laura
Perhekeskeisen varhaiskasvatuksen
kehittäminen ja johtaminen
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2016

Laura Varvas

Mari Lappalainen

”Se että maanantaikin voi olla kiva” Huolenpitoa-hankkeen pienryhmätoiminnan arviointia Riihimäen perusopetuksessa

Vuosi

2016

Sivumäärä

65

Huolenpitoa!- eli Hupi-hanke on opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama koulutuksellista tasa-arvoa kehittävä hanke. Huolenpitoa-hanke pyrkii luomaan toimintamalleja Riihimäen perusopetukseen erilaisista taustoista ponnistavien oppilaiden tasavertaisten oppimismahdollisuuksien ylläpitämiseksi. Työn keskiössä ovat oppilaiden sosiaaliset taidot, vastuu omasta käyttäytymisestä ja vapaa-ajan harrastukset. Yksi hankkeen toimintamuodoista on TOP (Tuki, osallisuus ja positiivisuus) pienryhmätoiminta. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli arvioida pienryhmätoiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista koulukuraattorien, ryhmänvetäjien, tällä hetkellä pienryhmätoimintaan osallistuvien lasten ja nuorten, heidän vanhempiensa sekä lasten opettajien näkökulmasta. Tarve ja idea opinnäytetyöllemme nousi hankekoordinaattorilta.

Teoreettisessa viitekehyksessä avaamme peruskoulun, pienryhmän, vertaissuhteiden, yhteisöllisyyden, ennaltaehkäisevän työn, itsetunnon ja hyvinvoinnin käsitteitä. Peruskoulu on toimintaympäristö, jossa lapset toimivat. Opinnäytetyömme kohteena ovat hiljaiset ja syrjäänvetäytyvät lapset, joilla on vaikeuksia vertaissuhteissa toimimisessa. Tähän haasteeseen on lähdetty vastaamaan varhaisen puuttumisen keinoin pienryhmätoiminnalla. Pienryhmätoiminta taas tähtää näiden lasten ja nuorten itsetunnon ja hyvinvoinnin lisääntymiseen, jotta hankkeen tavoite tasavertaisten oppimistulosten saavuttamisesta mahdollistuisi myös näiden oppilaiden kohdalla.

Keskeiset tutkimuskysymyksemme olivat; miten pienryhmätoiminta on vaikuttanut lasten ja nuorten elämään sekä miten pienryhmätoiminnalle asetetut tavoitteet on saavutettu toiminnan kautta. Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus. Havainnoimme jokaisen pienryhmän toimintaa kerran. Havainnointien jälkeen kävimme pienryhmissä suorittamassa ryhmähaastattelut ryhmän jäsenille. Lasten ja nuorten vanhemmille, ryhmän vetäjille, koulukuraattoreille sekä opettajille lähetimme puolistrukturoidun e-kyselylomakkeen täytettäväksi.

Tulosten mukaan pienryhmällä on positiivinen vaikutus hiljaisten ja syrjäänvetäytyvien lasten elämässä. Kaikki vastaajat, lapset itse sekä heidän elämässään toimivat aikuiset kokivat pienryhmätoiminnan tärkeäksi ja positiiviseksi asiaksi ja tärkeäksi sosiaalisen kasvun tueksi. Huoltajat olivat iloisia, että tällaista toimintaa järjestetään ja kertoivat lastensa osallistuneet toimintaan mielellään. Lapset olivat saaneet pienryhmätoiminnassa uusia ystäviä ja kokeilla uusia asioita. Monen ryhmäläisen itsetunto oli kohentunut, kun oli saanut onnistumisen ja osallisuuden kokemuksia sosiaalisissa tilanteissa pienryhmässä. Monikaan ei ollut kovin suosittu koulussa, mutta pienryhmässä oli pystynyt vapautumaan ja saanut varmuutta sosiaaliin tilanteisiin. Tärkeänä pidettiin myös mahdollisuutta saada aikuisen tukea.

Asiasanat: ennaltaehkäisevä työ, hyvinvointi, itsetunto, pienryhmä, peruskoulu, vertaissuhteet.

Laura Varvas
Mari Lappalainen

“The fact that Monday could be fun” Evaluation of the Huolenpitoa project small group activities in Riihimäki city elementary school education.

Year	2016	Pages	65
------	------	-------	----

The Huolenpitoa or Hupi project is a project funded by the Ministry of Education and Culture aiming to develop educational equality. The project strives to create procedures to enhance equal learning possibilities for students with various socioeconomic backgrounds in Riihimäki city elementary school education. The project focuses on three points: students' social skills, students' responsibility for their own actions and their hobbies. One form of activity of the project is TOP (support, participation and positivity) small groups. In our thesis we evaluate the goals set for the small group activity from the perspective of school social workers, team leaders, teachers, children who are taking part in the groups and their parents. The need and idea for this kind of study came from the project coordinator.

In the theoretical framework we open the concepts of elementary school, small group, peer relationship, sense of community, preventive work, self-esteem and welfare. Elementary school is a working environment where children act. Our thesis focuses on those quiet and introverted children who have difficulties in peer relationships. The activities performed in the small group settings aim to resolve this problem by enhancing these children and youngster's self-esteem and experience of wellbeing so that the aim of the project, educational equality, would also come true for these pupils.

Our main research questions were targeted to gain information about the effects of the small group activities in the lives of the children and youngsters involved and to know how the activities had met the goals set. The research is qualitative. We observed each of the small groups once. After this we conducted group interviews for the children and youngsters. For the parents, group leaders, school social workers and teachers we sent a semi-structured e-questionnaire.

According to the results the small group setting has a positive effect in the lives of quiet and introverted children. All the respondents including the children saw the small groups as positive and important. They also saw it as an important way to support social growth. The parents expressed their happiness towards this kind of activity and reported that their children participated in these groups willingly. The children had gained new friends and tried new things in the groups. Many of the children had gained better self-esteem through success and participatory experiences in social situations. Not many of the children participating in the groups had been very popular in school. In the small groups they had been able to relax and gain confidence in social situations. The possibility to receive an adult's support was also considered important.

Keywords: elementary school, peer relationship, preventive work, self-esteem, sense of community, small group, welfare

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Opinnäytetyön tausta, tarve ja tarkoitus.....	8
3	Teoreettinen viitekehys.....	9
3.1	Peruskoulu.....	9
3.1.1	Oppilashuolto.....	9
3.1.2	Oppilashuoltolaki.....	10
3.2	Pienryhmä.....	11
3.3	Vertaissuhteet lapsuudessa ja nuoruudessa.....	12
3.4	Yhteisöllisyys.....	14
3.5	Ennaltaehkäisevä työ ja tuki.....	15
3.6	Itsetunto.....	17
3.7	Hyvinvointi.....	18
4	Aikaisemmat tutkimukset ja hankkeet aiheesta.....	19
4.1	Lasten ikihyvä -hyvinvoiva lapsi kuntapalveluissa.....	19
4.2	Lapsen hyvinvointimalli. Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet alakoulussa.....	20
4.3	Kaveria ei jätetä.....	21
5	Opinnäytetyön toteutus.....	21
5.1	Tutkimusongelma.....	21
5.2	Opinnäytetyön aikataulu.....	22
5.3	Tutkimusmenetelmät.....	22
5.3.1	Laadullinen tutkimus.....	23
5.3.2	Triangulaatio.....	24
5.3.3	Havainnointi.....	25
5.3.4	Haastattelu ja ryhmähaastattelu.....	26
5.3.5	Lomakehaastattelu.....	27
5.4	Aineiston analysointi.....	28
6	Tulokset.....	29
6.1	Havainnoinnit.....	29
6.1.1	Poikaryhmä yläkoulu havainnointi.....	29
6.1.2	Alakoulun tyttöryhmän havainnointi.....	30
6.1.3	Yläkoulun tyttöryhmän havainnointi.....	32
6.2	Pienryhmien ryhmähaastattelut.....	33
6.2.1	Pienryhmä.....	33
6.2.2	Harrastukset.....	34
6.2.3	Ystävät.....	35
6.2.4	Koulu.....	36

6.3	Hymynaama-kyselylomake lapsille	36
6.3.1	Hymynaama-kyselylomakkeen tulokset	37
6.4	Kyselylomakkeet	37
6.4.1	Taustatiedot.....	38
6.4.2	Ystävät	38
6.4.3	Harrastukset ja vapaa-ajanvietto	39
6.4.4	Pienryhmätoiminnan vaikutukset lapseen/nuoreen.....	41
6.4.5	Palaute pienryhmätoiminnasta	45
7	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	47
7.1	Eettisyys	47
7.2	Luotettavuus	48
8	Johtopäätökset	49
8.1	Johtopäätökset: havainnoinnit ja hymynaama- kyselyt	49
8.2	Johtopäätökset: lasten haastattelut.....	50
8.3	Johtopäätökset: kyselylomakkeet.....	51
8.4	Yhteenveto johtopäätöksistä.....	53
9	Pohdinta	54
9.1	Opinnäytetyöprosessi	54
9.2	Huolenpitoa! hankkeen pienryhmätoiminnan kehitysehdotuksia	56
9.3	Eettisyyden ja luotettavuuden pohdintaa	56
9.4	Jatkotutkimusaiheita	57
9.5	Oma ammatillinen kehittyminen	58
	Lähteet	60
	Kuviot.....	64
	Liitteet.....	65

1 Johdanto

Peruskoulun opetussuunnitelman tavoitteet koskevat tiettyjen tietojen ja taitojen omaksumisen lisäksi laajasti oppilaan koko persoonallisuuden kehitystä. Oppilaiden tulisi jättää koulu sosiaalisina, itsenäisinä, psyykkisesti vahvoina ja itseensä luottavina elämänikäisinä oppijoina, joiden koulutuksen ja tietotaidon varaan koko yhteiskunnan hyvinvointi ja kilpailukyky rakentuvat. Suuri tiedon määrä ja korkea osaamisen taso eivät johda mihinkään, jos oppilaalta puuttuu kokonaan itseluottamus ja psyykinen varmuus. Lapsen ja nuoren temperamentti vaikuttaa koulumenestykseen ja koulumenestys puolestaan yksilön sosioekonomiseen asemaan ja sitä kautta sosiaaliseen pääomaan. (Keltikangas 2007, 23 - 24.)

Huolenpitoa!- eli Hupi-hanke on opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama koulutuksellista tasa-arvoa kehittävä hanke. Huolenpitoa- hanke pyrkii luomaan toimintamalleja Riihimäen perusopetukseen erilaisista taustoista ponnistavien oppilaiden tasavertaisten oppimismahdollisuuksien ylläpitämiseksi. Työn keskiössä ovat oppilaiden sosiaaliset taidot, vastuu omasta käyttäytymisestä ja vapaa-ajan harrastukset. Yksi keskeinen tavoite on luoda poikkihallinnollisia yhteistyökäytänteitä, joilla toimintamallit saadaan osaksi Riihimäen perusopetuksen arkea hankkeen jälkeiselle ajalle. Hankkeelle on rahoitus vuoden 2016 loppuun saakka. (Saloranta 2014.)

Hankkeen toimintamallit ovat pysäritoiminta, läksyklubit ja pienryhmätoiminta. TOP (tuki, osallisuus ja positiivisuus) -pienryhmätoiminnan tavoitteena on tutustuttaa ryhmien oppilaat toisiinsa ja luoda uusia kaverisuhteita, oppia sosiaalisia taitoja, tutustua uusiin harrastuksiin ja korostaa oppilaiden vahvuuksia. Ryhmät tapaavat kerran viikossa. Kohderyhmäksi valittiin vetäytyvät ja hiljaiset oppilaat. Sellaiset, joilla ei ole juuri kavereita tai harrastuksia. (Saloranta 2014.) Opinnäytetyömme tarkoituksena oli arvioida TOP- pienryhmätoiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista koulukuraattorien, ryhmänvetäjien, tällä hetkellä pienryhmätoimintaan osallistuvien lasten ja nuorten, heidän vanhempiensa sekä lasten opettajien näkökulmasta. Tarve ja idea opinnäytetyöllemme nousi hankekoordinaattorilta, joka ehdotti meille kyseistä aihetta. Toimintamuoto oli uusi eikä aikaisempaa tutkimusta aiheesta ollut.

Keskeiset tutkimuskysymyksemme olivat, miten pienryhmätoiminta on vaikuttanut lasten ja nuorten elämään sekä miten pienryhmätoiminnalle asetetut tavoitteet oli saavutettu toiminnan kautta. Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus. Tulosten mukaan pienryhmätoiminnalla on positiivinen vaikutus hiljaisten ja syrjäänvetäytyvien lasten elämään. Kaikki vastaajat, lapset itse sekä heidän elämässään toimivat aikuiset kokivat pienryhmätoiminnan tärkeäksi ja positiiviseksi asiaksi ja tärkeäksi sosiaalisen kasvun tueksi. Kouluilla on varhaisen puuttumisen avaimet, aikaa ja taitoja tehdä havaintoja. Kiusatuksi, hylätyksi ja kaltoin kohdelluksi tulemi-

nen ovat lapsuudessa aina vakavia asioita, joilla voi olla pitkät vaurioittavat seuraukset. Varhain annettu oikeanlainen tuki vaikuttaa positiivisesti ja korjaavasti itsetuntoon ja sitä kautta lapsen ja nuoren hyvinvointiin ja pärjäämiseen. (Cacciatore ym. 138 - 144.)

2 Opinnäytetyön tausta, tarve ja tarkoitus

Ajatus opinnäytetyöllemme syntyi Riihimäen kaupungin perusopetuksen internet-sivuilla olevasta lyhyestä Huolenpitoa!-hankkeen kuvauksesta. Otimme sähköpostilla hankekoordinaattoriin yhteyttä ja sovimme tapaamisen. Tapaamisemme pohjalta hankekoordinaattori toi esille, että Huolenpitoa-hankkeen pienryhmätoiminnan toteutumista olisi tarpeellista arvioida. Kohderyhmänä pienryhmätoiminnassa olivat hiljaiset ja vetäytyvät oppilaat. Opettajat ehdottivat kohderyhmään sopivia oppilaita ryhmiin ja ryhmänohjaajat tapasivat ja haastattelivat oppilaat ennen pienryhmän alkamista.

Keväällä 2015 oli käynnissä kolme pienryhmää, joista kaksi oli tyttöryhmiä ja yksi poikaryhmä. Tyttöryhmiä ohjasi aina kaksi työntekijää ja poikaryhmää veti hankekoordinaattori. Osallistujat olivat iältään 8-15-vuotiaita. Toisessa tyttöryhmässä kaikki ryhmäläiset olivat ala-asteella. Kahden muun ryhmän jäsenet olivat yläasteella. Riihimäellä siirrytään yläkoulun puolelle jo kuudennella luokalla. Yläkoulussa olevilla haastateltavilla koulu ja opettaja olivat pysyneet samana yläasteen ajan. Poikaryhmässä kaikki olivat olleet ryhmässä jo pitempään. Osa poikaryhmäläisistä oli aloittanut syksyllä 2014 ja osa oli kuulunut pienryhmään jo parin vuoden ajan. Tyttöryhmäläiset olivat kuuluneet pienryhmään joko syksystä 2014 tai olivat aloittaneet joulun jälkeen 2015. Työskentelyn keskiössä ovat oppilaiden sosiaaliset taidot, vastuu omasta käyttäytymisestä ja vapaa-ajan harrastukset. Yksi keskeinen tavoite on luoda poikkihallinnollisia yhteistyökäytänteitä, joilla toimintamallit saadaan osaksi Riihimäen perusopetuksen arkea hankkeen jälkeiselle ajalle. (Saloranta 2014.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli arvioida pienryhmätoiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista koulukuraattorien, ryhmänvetäjien, tällä hetkellä pienryhmätoimintaan osallistuvien lasten ja nuorten, heidän vanhempiansa sekä lasten opettajien näkökulmasta. Toteutimme opinnäytetyön havainnoimalla ensin pienryhmiä kerran, jonka jälkeen kävimme ryhmähaastattelemassa pienryhmien lapsia ja nuoria. Keräsimme myös lasten mielipiteitä pienryhmätoiminnasta hymynaama-kaavakkeella. Vanhemmille, ryhmänvetäjille, koulukuraattoreille ja opettajille teimme verkkokyselyn pienryhmätoiminnan toteutumisesta.

3 Teoreettinen viitekehys

Teoreettisessa viitekehyksessä avaamme peruskoulun, pienryhmän, vertaissuhteiden, yhteisöllisyyden, ennaltaehkäisevän työn, itsetunnon ja hyvinvoinnin käsitteitä. Peruskouluosiossa avaamme myös oppilashuoltoa ja uutta oppilashuoltolakia. Pienryhmäläiset ovat kaikki peruskoulun oppilaita. Pienryhmän yhtenä toimintamuotona ja tavoitteena ovat vertaissuhteet ja niissä rohkaistuminen. Pienryhmätoiminta on ennaltaehkäisevää työtä ja tukea, jolla pyritään oppilaiden itsetunnon ja hyvinvoinnin edistämiseen ja lisäämiseen.

3.1 Peruskoulu

Perusopetuksella on sekä opetus-, että kasvatustehtävä. Tavoitteena on opettaa tarpeellisia taitoja ja tietoja sekä tukea oppilaiden kasvua ihmisinä ja yhteiskunnan jäseninä. Vuosiluokat 1-9 muodostavat peruskoulun. Suomessa on lakiin perustuva oppivelvollisuus, joka koskee vakituisesti Suomessa asuvia lapsia. Oppivelvollisen huoltajan tulee huolehtia siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua. Koulun virallisina tehtävinä on sekä opettaa että kasvattaa. Koululla on lisäksi useita epävirallisia merkityksiä kuten ystävyysuhteiden luominen. Koulussa opetellaan elämään yhdessä. Koululaisilla on tarve kuulua ryhmään. Yhteinen toiminta ja tavoitteet lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta. Koulu ja koululaitos ovat olleet viime vuosina monenlaisen tarkastelun kohteena. Maailmalla huomiota on herättänyt suomalaisten hyvä koulumenestys, mutta toisaalta myös nuorten pahoinvointi ja huono kouluviihtyvyys. (Nevalainen 2010, 81 - 82.)

Asetettujen koululakien tavoitteena on edistää hyvää oppimista sekä oppilaiden hyvinvointia ja turvallisuutta. Laissa korostetaan kodin ja koulun välisen yhteistyön ja tukiverkkojen tärkeyttä. Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön kattaa psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen turvallisuuden ulottuvuudet. (Hyvinvointi ja turvallisuus 2016)

3.1.1 Oppilashuolto

Oppilashuolto kuuluu kaikille koulussa työskenteleville ja oppilashuoltopalveluista vastaaville työntekijöille. Sitä toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa. Oppilashuollossa seurataan, arvioidaan ja kehitetään koko kouluyhteisön, yksittäisten luokkien ja ryhmien hyvinvointia sekä huolehditaan yksittäisen oppilaan kasvuun, kehitykseen ja terveyteen liittyvistä tarpeista koulun arjessa. Oppilashuollossa pyritään kasvun ja oppimisen esteiden sekä muiden ongelmien ehkäisemiseen, tunnistamiseen ja poistamiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Koulun oppilashuoltoa toteutetaan ja kehitetään moniammatillisessa yhteistyössä oppilashuoltoryhmässä. Oppilashuoltoryhmään voi koulun henkilöstön lisäksi kuulua esimerkiksi nuoriso- ja sosiaalityöntekijä sekä poliisin edustaja. (Lahtinen 2011, 71.)

Opetussuunnitelman mukaisella opiskeluhoollolla (30.12.2013/1287/2013, 6 §) tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla tuetaan yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia sekä terveellisen ja turvallisen oppimisympäristön syntymistä, edistetään mielenterveyttä ja ehkäistään syrjäytymistä sekä edistetään oppilaitosyhteisön hyvinvointia. Opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhoollon avulla tuetaan oppimista sekä tunnistetaan, lievennetään ja ehkäistään mahdollisimman varhain oppimisen esteitä, oppimisvaikeuksia ja opiskeluun liittyviä muita ongelmia. Opetuksen toteuttamisesta ja oppimisen tukitoimista säädetään tarkemmin koulutusta koskevissa laeissa ja niiden perusteella laadituissa opetussuunnitelmien perusteissa. (Finlex.)

3.1.2 Oppilashuoltolaki

Opiskeluhoollolla (30.12.2013/1287/2013, 3§) tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoolto on sekä perusopetuslaissa tarkoitettu oppilashuolto että lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettu opiskelijahuolto. Opiskeluhoolto toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoollona. Lisäksi opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon, siten kuin tässä laissa säädetään. Opiskeluhooltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoolto sekä opiskeluhoollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Opiskeluhoolto toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. (Finlex.)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (30.12.2013/1287/2013, 2§) tavoitteena on:

1. edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä
2. edistää oppilaitosyhteisön ja opiskelu ympäristön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä;
3. turvata varhainen tuki sitä tarvitseville;
4. turvata opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoollon palvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu;
5. vahvistaa opiskeluhoollon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä. (Finlex.)

3.2 Pienryhmä

Ryhmä muodostuu yksilöistä. Sen olemassaolo ja toiminta riippuvat erilaisten yksilöiden persoonallisista toimintapanoksista ja -tavoista. Ryhmässä yksilön ja koko ryhmän toiminta ja ympäristö ovat keskinäisessä riippuvuussuhteessa. Ryhmään liittyminen, kuuluminen ja hyväksytyksi tuleminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen ovat yksilön kehitykselle olennaisia tärkeitä asioita. Osallistuessaan ryhmän toimintaan ja vastatessaan toisten ryhmän jäsenten odotuksiin yksilön tietoisuus itsestä, ympäröivästä maailmasta sekä näiden välisestä suhteesta lisääntyy. Ryhmä on tärkeä yksilön itsetuntemuksen eli reflektion väline. Itsetuntemus ja reflektio on tärkeää myös sosiaalisen vuorovaikutuksen sujumiselle ja vuorovaikutustaitojen kehittymiselle. (Jauhiainen & Eskola 1994, 14 - 16.)

Ryhmädynamiikka syntyy, kun useat ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Jokaisen ryhmän jäsenen omiin kokemuksiin perustuvat tulkinnat poikkeavat toisistaan. Samassa toimintatilanteessa tilanne näyttäytyy jokaiselle erilaisena. Omien tulkintojen mukainen toiminta tuo tilanteeseen erilaisia vaikutteita, jotka pyrkivät kääntämään vuorovaikutuksen uuteen suuntaan. Eri tahoilta, yksilöistä itsestään ja ryhmän ympäristöstä tulevat vaikutteet muodostavat tilanteen voimasuhteiden dynaamisen kentän. Ryhmäilmiön ymmärtämiseksi ryhmätilannetta on tarkasteltava samanaikaisesti yksilön, ryhmän ympäristön ja ryhmädynamiikan näkökulmasta. (Jauhiainen & Eskola 1994, 37.)

Pienryhmällä tarkoitetaan 2-30 henkilön välillä olevaa jäsenmäärää. Ne voidaan nähdä monen tyyppisenä muutaman henkilön välisenä vuorovaikutuksena. Näin määritelmä erottaa toisistaan pienryhmän ja aggregaatin, joka on vain joukko ihmisiä ilman keskinäistä yhteyttä. Pienryhmät voivat olla epävirallisia ja virallisia. (Pennington 2005, 29.) Pienryhmissä haetaan toiminnallisten kokemusten kautta uusia käyttäytymismalleja. Ne tarjoavat uusia kokemuksia, jotka auttavat vahvistamaan itsetuntemusta. Sosiaalisen minän muutoksen mahdollistaa ryhmäläisten ja ryhmän ohjaajan antama palaute. (Muhonen ym. 2009, 13.)

Koulussa pienryhmätoiminta vastaa oppilaiden monenlaisiin tarpeisiin. Ryhmiä voidaan perustaa tukemaan yksittäisten oppilaiden liikunnallisia ja sosiaalisia taitoja, vastuunottamiskykyä, luokan me-henkeä tai järjestämään virikkeellistä iltapäivätoimintaa. Ihmissuhdetaitojen oppiminen on toiminnan yleinen tavoitteena. Eri luokkien oppilaista voidaan koota pienryhmä. Siihen osallistuminen on vapaaehtoista. Pienryhmään osallistujat valitaan yhteistyössä oppilashuoltoryhmän ja opettajien kanssa. (Rautiainen 2005, 40.)

3.3 Vertaissuhteet lapsuudessa ja nuoruudessa

Keskilapsuus on ikävaihe 6-7 vuoden iästä noin 12-vuotiaaksi asti. Keskilapsuudessa lapsi siirtyy vähitellen kotipiiristä yhä laajempiin sosiaalisiin piireihin kuten esikouluun ja kouluun, jotka vaikuttavat merkittävästi lapsen kognitiiviseen ja sosioemotionaaliseen kasvuun ja kehitykseen. Lapsen kykyyn suoriutua hänelle annetuista haasteista vaikuttaa uusi rooli koululaisena ja oppijana. Positiivisen käsityksen muodostuminen omasta itsestä ja osaamisesta sekä selviytymisestä haasteista niin kotona, koulussa kuin vertaissuhteissa on keskeisessä asemassa lapsen psyykkisen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 77 - 78.) Myös ystävien merkitys korostuu keskilapsuudessa. Lapsi alkaa kaivata yhä enemmän ikätovereiden, samaa sukupuolta olevien vertaisten seuraa. Vuorovaikutuksessa vertaisten kanssa lapset oppivat monia hyödyllisiä taitoja kuten vuorottelua, tasapuolisuutta ja toisen tunteisiin ja asemaan asettumista. (Nurmi ym. 2014, 122.)

Merkittävän osan nuoren vapaa-aikaa ja elämää muodostavat ystävyys- ja kaverisuhteet. Vertaisryhmät tarjoavat mahdollisuuden jakaa elämän onnistumisia ja epäonnistumisia, toimia, harrastaa, rohkaistua tutkimaan uusia asioita ja paikkoja tai vain viettää aikaa yhdessä tekemättä mitään. Nuoret refleктоivat ja rakentavat tulevaisuudensuunnitelmiaan ja omaa persoonallisuuttaan sosiaalisten suhteiden kautta. (Aaltonen, Kivijärvi, Peltola, Tolonen 2011, 29, Wierenga 2009, 165; Aapola et.al 2005, 111.)

Nuoruusaika on siirtymistä lapsuudesta aikuisuuteen. Monet muutokset, fyysinen kasvu, ajattelun kehittyminen ja sosiaaliset muutokset vievät tätä kehitysvaihetta eteenpäin. Nuori myös itse aktiivisesti ohjaa omaa kehitystään toverien valinnalla, harrastuksilla ja koulutyöllä sekä koulutusvalinnoilla. Valtaosa nuorista ei käy läpi mitään erityistä kriisiä, vaan kehitys on asteittaista ja jatkuvaa. Nuoruus on silti haavoittuvaa aikaa. Monenlainen ongelmakäyttäytyminen on silloin yleisimmillään, vaikkakin vain osalla nuorista. (Nurmi ym. 2014, 142.)

Nuoruusiässä ajattelutaidot kehittyvät huomattavasti. Keskeisimpiä muutoksia on entistä abstraktimman, yleisellä tasolla olevan ajattelun kehittyminen. Ajattelutaitojen kehittyminen luo pohjaa nuoren kyvyille rakentaa maailmankuvaa ja ideologiaa sekä omia kiinnostuksen kohteita. Myös moraalien ja sen periaatteiden kehittyminen on mahdollista ajattelun kehittymisen myötä. Nuoren ja vanhempien suhde muuttuu vuorovaikutuksen vastavuoroistuesssa ja nuoren autonomian lisääntyessä. Ikätovereiden merkitys korostuu entisestään. (Nurmi ym. 2014, 146 - 148.)

Vertaisryhmässä lapsi tai nuori oppii paljon itsestään sosiaalisen vertailun kautta. Sen avulla lapsi/nuori rakentaa minäkuvaansa, käsitystä itsestään ja ominaisuuksistaan. Ryhmässä opitaan yhteistyötaitoja, jäämäkkyyttä ja johtajuutta. Ryhmän jäsenenä lapsi/nuori oppii sovittamaan omat tavoitteensa ryhmän tavoitteisiin sekä työnjakoa, toimintatapoja ja sovittujen

sääntöjen kunnioitusta. Lapsi oppii hallitsemaan ja ymmärtämään omia tunteitaan sekä ymmärtämään toisten tunteita vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Ritokoski 2010, 65.)

Sosiaalinen kompetenssi määritellään taidoksi ymmärtää sosiaalisia tilanteita, tehdä tilannekohtaisia tulkintoja niistä ja toimia niin, että edesauttaa yhteisten ja omien päämäärien saavuttamista muita loukkaamatta. Sosiaalinen kompetenssi sisältää kyvyt ilmaista tunteensa tilanteeseen sopivalla tavalla, vastata toisten tekemiin aloitteisiin ja tehdä niitä itse. Myös sosiaaliset taidot kuuluvat niihin. Sosiaalisia taitoja opitaan vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa sekä omilta vanhemmilta. Oikea tapa toimia vuorovaikutustilanteessa löytyy onnistumisen ja epäonnistumisen kautta. (Joroinen & Koski 2010, 35, Junntila ym. 2006).

Lasta innoittaa haastavaan toimintaan yhteinen tekeminen, joka liittyy vahvasti ikätovereiden kanssa toimimiseen ja siinä oppimiseen (Hujala & Turja 2012, 269). Vertaisryhmän positiivisina puolina nähdään lapsen kehittyminen ryhmän jäsenenä sekä sosiaalisten suhteiden tarve. Toiset lapset ovat vertailukohteina ja mallina. (Hujala & Turja 2012, 269, Alijoki 2006a). Retket, joukkuepelit ja juhlat vahvistavat me-henkeä ja rohkaisevat lapsia osallistumaan ryhmän toimintaan. (Hujala & Turja 2012, 269 - 270.)

Jokainen lapsi tarvitsee yhteisön, jossa ystävyysuhteet muodostuvat ja lapsi huomataan ja hänen panostaan arvostetaan. Muihin kuulumisen tunne lisää perusturvallisuutta. Lapsuusiän merkittäviä kehitystehtäviä ovat ystävyysuhteiden solmiminen sekä hyväksytyksi tuleminen ryhmän tasolla. Molemmat edistävät lapsen myönteistä kehitystä ja suojaavat lasta erilaisilta vaikeuksilta vertaissuhteissa. (Ritokoski 2010, 59 - 60.) Koulu ja koulunkäynti tarjoavat luontevan paikan irtautua vähittäin kodista ja luoda vertaissuhteita muiden lasten kanssa. Koulussa saatu positiivinen huomio ja hyväksyntä ovat tärkeitä asioita lapsen elämässä, jotka vaikuttavat myös myöhemmässä elämässä. Toisaalta koulu, epäonnistuminen ja hylkäämisen kokemukset vertaissuhteissa voivat vaikuttaa negatiivisesti minäkuvaan vielä aikuisuudessakin. Vertaissuhteissa torjutuksi tuleminen on yhteydessä moniin ongelmiin myöhemmässä elämässä, kuten kouluvaikeuksiin, tunne-elämän ongelmiin sekä käyttäytymisen ongelmiin. (Ritokoski 2010, 62 - 66).

Ihmisten elämänlaadulle ja terveydelle sosiaalisilla suhteilla on suuri merkitys. Erityisen suuri merkitys on ystävyysuhteilla, jotka kannattelevat huonoina aikoina sekä tuovat onnea ja iloa. Yksinäisyys, joka aiheutuu sosiaalisten suhteiden puuttumisesta, heikentää elämänlaatua. Läheiset ja henkilökohtaiset ihmissuhteet ovat yksi tärkeimmistä onnellisuuden lisääjistä. Monille ystävät ovat tärkeimpiä asioita elämässä ja ystävyysuhteet voidaan nähdä elämänlaatua selittävänä tekijänä. Elämänlaatua parantaa ystävien määrän kasvu. Selkeimmin elämänlaatua kohottavat läheiset ihmissuhteet. Jakaminen ja antaminen ovat elämänlaadun kannalta

ottamista ja saamista tärkeämpiä. Yksinäisyyden kokemus syntyy kun kyvykkyys tai osaaminen, yhteenkuuluvuuden tunne sekä autonomia eli kolme psykologista perustarvetta, jäävät tyydyttymättä. Läheinen ystävyysuhde tyydyttää kolmea perustarvetta. Vanhuus ja nuoruus ovat elämänvaiheita, joissa yksinäisyys korostuu. Yksilön kehitykseen vaikuttavat huomattavasti nuoruuden ihmissuhteet. Kansainvälisten tutkimusten perusteella vajaa kolmannes nuorista kärsii yksinäisyydestä. Pitkittynyt yksinäisyys heikentää hyvinvointia ja aiheuttaa mielen-terveyden häiriöitä. Yksinäisyys vaikuttaa myös ruumiilliseen hyvinvointiin eikä vain psyykki-seen. (Kainulainen 2016, 114 - 116.)

3.4 Yhteisöllisyys

Yhteisössä voi saada tukea, tulla ymmärretyksi, kokea yhteenkuuluvuutta, jakaa vaikeuksia ja olla omana itsenään. Rakentavana eli positiivisena yhteisöllisyytenä voidaan pitää kaikkea sitä toimintaa, joka ylläpitää ja rakentaa yhteisöä. Ihmiset pääsevät yhdessä osallistumaan asioiden käsittelyyn ja näin vaikuttamaan lopputulokseen, jolloin sovittuja asioita on helpompi noudattaa ja seurata. Ihmisten välisen vuorovaikutuksen tuloksena syntyvät yhteisöt. (Haapamäki 2000, 14 - 16.) Turvallisuutta yhteisön jäsenten sisällä luo säännöllisyys. Tällöin tietää milloin on se ajankohta kun voi ottaa esille itseään vaivaavan asian. (Haapamäki 2000, 34.) Ihmiset vaikuttavat toisiinsa myönteisellä tavalla yhteisöllisessä toiminnassa. Ihmiset vapautuvat ilmaisemaan näkemyksiään ja mielipiteitään rehellisesti ja toimimaan omana itsenään kun he tuntevat turvallisuutta. (Rautiainen 2005, 15, Vesikansa 2000.) Nuorten yhteisöt ja ryhmät voivat olla avoimia, tukevia ja tiiviitä, mutta myös syrjäyttäviä, rajattuja ja syrjiviä. Vertaisryhmien olemassaolo merkitsee yhteisöllisiä rajanvetoja ja erontekoja tunneperäisen kuulumisen lisäksi, jolloin toisia nuoria saatetaan luokitella yhteisön ulkopuolelle. (Korkiamäki 2014, 39.)

Osallistuminen yhteisöjen toimintaan on sosiokulttuurisen teorian mukaan oppimisen ydintä. Ihmisten omaa kiinnostusta, kokemusta, omistajuutta ja uteliaisuutta arvostetaan ja tunnustetaan sosiokulttuurisessa viitekehyksessä (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2006, 13, Goos ym. 1999). Ihmiset osallistuvat aktiivisesti yhteisönsä toimintaan ja näin rakentavat identiteettiään suhteessa yhteisöihin (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2006, 13, Wells 1999). Osallisuuden nähdään vahvasti liittyvän yhteisöllisyyteen. Lasten yksilöllisyyden korostamisesta ollaan siirtymässä kohti yhteistä toimintaa ja ryhmän jäsenyyttä niin lapsiryhmissä kuin aikuisten ja lasten kesken. (Hujala & Turja 2012, 47.) Osallisuuden tarkoitusta voidaan määritellä Hillin ym. (2004) mukaan näin; ihmiset voivat vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja tulla kuulluiksi osallistumalla yhteisössään päätöksentekoon ja asioiden suunnitteluun sekä kantamalla vastuuta asioiden toimeenpanemisesta (Hujala & Turja 2012, 47, Hill ym. 2004, Piironen 2007).

McMillanin mukaan neljä yhteisöllisyyden peruselementtiä muodostavat yhteisöllisyyden kriteerit. Elementit ovat 1. jäsenyys, 2. vaikuttaminen, 3. integraatio, 4. tarpeiden tyydyttäminen sekä 5. jaettu emotionaalinen yhteys. Jäsenyys käsittää yhteisöön kuulumisen tunteen. Vaikuttaminen tarkoittaa sitä, että yhteisön jäsen kokee olevansa merkityksellinen yhteisölle ja kokee myös yhteisön merkittäväksi itselleen. Integraatiossa yksilön tarpeet tulevat tyydytetyksi yhteisön jäsenyyden kautta. Jaettu emotionaalinen yhteys tarkoittaa, että ryhmän jäsenillä on yhteinen jaettu historia, samankaltaisia kokemuksia ja yhteistä aikaa. (Koivula 2010, 23, Chavis ym. 1986, 25; McMillan & Chavis 1986, 9.)

3.5 Ennaltaehkäisevä työ ja tuki

Ongelmien ennaltaehkäisy ja oikein kohdennettu tuki lapsuudessa saa aikaa psyykkisesti ja fyysisesti paremmin voivia nuoria, joista myös todennäköisemmin kasvaa hyvinvoivia aikuisia. Ennaltaehkäisevään työhön kuuluu kaikki hyvinvointia edistävä työ kaupungin lenkkipolkujen ylläpitämisestä seurakunnan kerhoihin. Kaikki nämä asiat edistävät terveyttä ja ehkäisevät huonovointisuutta. Asioihin puuttuminen tapahtuu usein siinä kohtaa, kun huoli on jo herännyt. Huolta herättäviin asioihin puututaan, jotta ne eivät kasvaisi suuriksi. Puuttumiseen laajuus ja rajuus vaihtelevat huolen ja ongelman laajuudesta riippuen. Varhaisen puuttumisen keinoin voidaan välttää monet suuremmiksi ongelmiksi kasvavat psyykkiset ongelmat ja se on usein myös eettisempää kuin myöhemmän vaiheen korjaava hoito. (Hytönen & Valli 2016, 28 - 29.)

Jopa 15-20% kouluikäisistä lapsista kärsii psykososiaalisista ongelmista; peloista, yksinäisyydestä, kiusatuksi tulemisesta, masennuksesta, ahdistuksesta ja pahasta olost. Opettajan ajan mennessä äänekkäiden ja heikoimpien auttamiseen, voivat niiden lasten, jotka jäävät ilman huomiota, pienetkin ongelmat paisua suuriksi. Oppilaiden sosiaalisten taitojen tärkeyttä painotetaan perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Lasten ja nuorten psykososiaalisen pahoinvoinnin kasvaminen näkyy perusopetuksen arjessa, jolloin yhä suurempi osa opettajan työajasta menee oppilashuollollisiin asioihin. (Junttila 2010, 33 - 34.)

Psyykkisiä vaikeuksia kohdatessa nuoren läheisten ihmissuhteiden merkitys korostuu. Perhe ja kaveripiiri ovat nuorelle tärkeitä lähiyhteisöjä. Tuki, jota vanhemmat lapselle/nuorelle antavat voi olla turvan antamista, ohjaamista, arkiasioista huolehtimista ja aktivoimista. Ohjaaminen voi liittyä selviytymistä tukeviin ja elämäntaidollisiin kysymyksiin sekä elämäntapoihin. Nuorelle on tärkeää saada päivittäin tukea. Saadessaan apua, lapsi/nuori kokee tulleensa kuulluksi ja uskaltaa käyttää omia voimavarojaan. Tällöin hänen itsetuntonsa vahvistuu ja hän voi aiempaa paremmin ymmärtää omat mahdollisuutensa. Yhteiskunnan aktiivisena jäsenenä pysyminen vaatii työssäkäyntiä tai opiskelua. (Kiviniemi 2009, 116 - 117.) Koulu vahvistaa

kulttuurista ja sosiaalista pääomaa niillä nuorilla, joilla on elämässä vaikeuksia (Pulkinen 2002, Kiviniemi 2009, 117).

Suomalaisista nuorista syrjäytymisvaarassa on 10-20 prosenttia. Vetäytyvät ja hiljaiset nuoret ovat vaaravyöhykkeellä. On erittäin tärkeää, että heidät huomioidaan. Näennäisen kiltteyden taakse saattaa kätkeytyä todella pahoinvoiva nuori. (Pulkinen & Kanervio 2014, 139.) Perusluonteeltaan yksinäinen ja vetäytyvä lapsi/nuori voi olla arka tai ujo. Voi myös olla ettei hänellä ole ollut mahdollisuutta harjoitella vertaisryhmässään sosiaalisia taitoja. Lasten ja nuorten on tärkeää saada viettää aikaa toistensa kanssa, jolloin he saavat kokea toveruutta, yhteenkuuluvuutta ja turvallisuutta tunnepuolella. Tämän takia aikuisten tulisi tukea nuorten ja lasten ystävyysuhteita. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 162.)

Läheisten tuki ei aina riitä. Perheillä ei ole nyky-yhteiskunnassa aina sosiaalista verkostoa tukenaan. Aina nuori/lapsi ei halua tai voi puhua asioista läheistensä tai vanhempiensa kanssa. Parhaimmillaan auttamistyön ammattilaiset voivat olla nuorelle eräänlaisia sosiaalisia vanhempia. He voivat tukea lasta/nuorta ja tämän perhettä, silloin kun vanhempien keinot ja voimavarat eivät jostain syystä riitä. Tämä taas vaatii, että kouluissa on aikaa ja riittävästi aikuisia kohtaamaan tukea tarvitseva lapsi ja hänen perheensä. Kasvunsa tueksi lapset ja nuoret tarvitsevat välittäviä aikuisia. (Lämsä & Kiviniemi 2009, 228 - 230.) Kotoa saatu tuki vaikuttaa merkittävästi siihen, mitä nuoret ja lapset ajattelevat tulevaisuudestaan ja omista mahdollisuuksistaan. Kaikki lapset ja nuoret eivät ole samalla viivalla tässä suhteessa. Kouluvuosien kuluessa lasten ja nuorten välisten erojen nähdään kasvavan, vaikka koulutuksellisen tasa-arvon tavoite sisältyy kaikille yhteisen peruskoulun ideaan. (Lämsä 2009, 27.)

Lapsen/nuoren ja aikuisen välille tulee luoda kannustava ja lämmin vuorovaikutussuhde, joka on yhteistyön perustana. Aikuisen roolit ovat Lämsän (2009) mukaan peilinä toimiminen, kanssakulki- ja, matkaopas sekä tulkki. Nuori voi peilata omat kokemuksensa osana laajempaa kokonaisuutta aikuisen toimiessa peilinä. Kanssakulkija on kiinnostunut nuoresta sekä hänen kokemuksistaan, mielipiteistään ja elämästään. Matkaoppaan tehtävänä on kertoa ympäröivästä maailmasta ja välittää siitä tietoa nuorelle. Tulkki, joka auttaa todellisuuden ja siihen liittyvien merkitysten ymmärtämisessä nuorta. On tärkeää edetä lapsen/nuoren maailmasta käsin ja hänen ehdoillaan. Nuori voi itse määritellä milloin hän on valmis ja millaisessa yhteistyössä hän haluaa olla. Alkuun lapsi/nuori voi olla ryhmässä kuuntelijan roolissa. Pienryhmässä voidaan harjoitella vuorovaikutusta. Asioissa edetään riittävän pienin askelin ja nuoren ehdoilla, jolloin arjen vuorovaikutustilanteet eivät muodostu ylitsepääsemättömän vaikeiksi. Nuoreen on helpointa saada kontakti yhteisen tekemisen kautta. (Lämsä ja Takala 2009, 189.)

3.6 Itsetunto

Itsetunnolla on valtava merkitys. Se on aina läsnä ja vaikuttaa suoraan ihmiseen itseensä, hänen olemukseensa, ajatuksiinsa ja tekoihinsa. Se vaikuttaa myös siihen, miten muut hänet ymmärtävät ja näkevät. Lapsen itsetunto näkyykin usein hänen olemuksestaan. Jos lapsi on saanut hyvän perustan itsetunnolleen, se myös viestittyy hänen olemuksestaan. Itsensä arvostusta ulospäin näyttävä, ystävällinen ihminen saa lähes poikkeuksetta ystäviä ja hyväksyntää ja pääsee näin myös helpommin elämässä eteenpäin. Itseään vähättelevä, huonon itsetunnon omaava taas ilmaisee hätäänsä olemuksellaan ja saattaa sen vuoksi tulla torjutuksi tai pilkatuksi toisten lasten toimesta. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 12 - 15.)

Yleinen hyvinvoinnin tunne ja itsetunto ovat yhteydessä toisiinsa. Ihminen, jolla on vahva itsetunto, näkee elämässä enemmän hyviä puolia kuin ihminen, jolla on huono itsetunto. Hyvän itsetunnon omaavilla henkilöillä on tunne siitä, että he ovat vastuussa omasta elämästään ja määräävät siitä. Matalaan itsetuntoon liittyy hallinnantunteen puuttuminen. Kyky tulla toimeen muiden ihmisten kanssa ja sosiaaliset taidot ovat yhteydessä itsetuntoon. Huono itsetunto vaikeuttaa sosiaalista kanssakäymistä. Ihmisten kanssa oleminen kasvattaa omaa huonommuudentunnetta eikä ole nautinto. Muut tuntuvat menestyvän ja osaavan kaiken paremmin. Hyvä itsetunto ei ole sopeutumisen tae, mutta helpottaa sosiaalista sopeutumista. Hyvä pohja sosiaalisille taidoille ja empatialle on vahva itsetunto, mutta itsestään ei johda niihin. Lapselle täytyy opettaa hyväksyttävät ja oikeat tavat ratkaista ihmisten välisiä ongelmia, vaikka lapsella vahva itsetunto olisikin. On helpompaa oppia sosiaalisia taitoja, jos on hyvä itsetunto, mutta ilman opetusta lapsi on ihan yhtä epäsosiaalinen, kun kuka tahansa lapsi, jota ei ole kasvatettu. (Keltikangas-Järvinen 1998, 35 - 37.) Ihminen, joka havaitsee olemassaolonsa ja hyväksyy sekä tuntee heikkoutensa että vahvuutensa, omaa hyvän itsetunnon. (Laine 2005, 24).

Lapsen itsetunto lähtee kehittymään siitä, kuinka vanhemmat hoitavat lastaan. Tärkeää on miten, vanhemmat suhtautuvat lapsensa onnistumisiin, epäonnistumisiin ja suorituksiin, mitä he lapselta odottavat ja millaisena äiti ja isä lasta pitävät. Myöhemmin koulu, kaverit ja harrastukset rakentavat lapsen itsetuntoa kodin ja vanhempien lisäksi. Lapsi voi saada harrastuksistaan tärkeitä kokemuksia, jotka jopa korvaavat epäonnistumisen muualla. Ulkoapäin on vaikea arvioida miksi itsetunnon kehitys vaurioitui ja missä olosuhteissa, koska hyvä itsetunto on ihmisen subjektiivinen tunne. Yhtä vaikea on sanoa, miksi itsetunto ei vaurioitunut, vaikka olosuhteet ovat näyttäneet huonoilta. Usein riittää, että huonoissa olosuhteissa on se yksi ihminen, joka kertoo lapselle, että tämä on hyvä ja tärkeä. (Keltikangas-Järvinen 1998, 123 - 124.)

Koulussa ja kotona tärkeää on keskittyä lapsen vahvuuksien tukemiseen, ei heikkouksien kai-velemiseen. Myönteisen ja kannustavan palautteen antaminen auttaa lasta kehittämään sel-viytymis- ja sopeutumiskykyjä. Koululla onkin suuri vastuu lapsen hyvinvoinnista. Koululuokan sosiaalinen tuki, opettajan antama huomio, onnistumisen kokemukset ja ystävyysuhteet kan-nattelevat lasta eteenpäin. Kouluyhteisön myönteinen suhtautuminen on ensiarvoisen tärkeää etenkin vetäytyville, lyhytjänteisille ja elämyshakuisille lapsille. Hyvin usein koulussa näkyvä uhmakas tai vetäytyvä käyttäytyminen johtuu epävarmuudesta ja epäonnistumisen pelosta. Lapsi voi rauhoittua ja keskittyä, kun hän tuntee itsensä hyväksytyksi, tervetulleeksi ja turval-liseksi. Heikon itsetunnon omaava lapsi on helposti pulassa ja tarvitsee opettajalta helläva-raista ja sensitiivistä palautetta. (Cacciatore ym. 2008. 16 - 17.) Kouluilla onkin varhaisen puuttumisen avaimet, aikaa ja taitoja tehdä havaintoja. Tosin koulujen resursseja on monin paikoin leikattu niin paljon, että todellista auttamisen mahdollisuutta ei ole. Kiusatuksi, hylä-tyksi ja kaltoin kohdelluksi tuleminen ovat lapsuudessa aina vakavia asioita, joilla voi olla pit-kät vaurioittavat seuraukset. Varhain annettu oikeanlainen tuki vaikuttaa positiivisesti ja kor-jaavasti itsetuntoon. (Cacciatore ym. 138 - 144.)

Koulutyössä tunnetaan ryhmän vaikutus sosiaalisen käyttäytymisen oppimiseen. Kehitysvuosi-naan lapsi tarvitsee vertaisryhmän kehityksensä tueksi. Murrosikäisen itsetunnon kehitykselle merkittävä tekijä on kavereiden muodostama taustaryhmä. Murrosikäinen kokee itsensä sen mukaan, millaista arvostusta ryhmä nauttii. Ryhmän voima on hänen itseluottamustaan ja vahvuus hänen vahvuuttaan. (Keltikangas-Järvinen 1998, 59 - 60.)

3.7 Hyvinvointi

Hyvinvointi koostuu koetusta hyvinvoinnista, terveydestä ja materiaalisesta hyvinvoinnista. Koettu hyvinvointi muodostuu pitkälti terveydentilasta sekä tyytyväisyydestä omaan elämään, kun taas materiaallinen hyvinvointi rakentuu aineellisten elinolojen ja taloudellisen toimeen-tulon pohjalta. Koettua hyvinvointia lisäävät tietyn elintason saavuttamisen jälkeen materian sijaan ihmissuhteet, osallisuus, laadukas elinympäristö, kokemus siitä, että on arvostettu ja hyväksytty omassa yhteisössään sekä mielekäs tekeminen. Oleellinen osa hyvinvoinnin koke-musta on onnellisuus ja tyytyväisyys omaan elämään sekä kokemus elämän tarkoituksellisuudesta. (OECD 2013, 11.)

Tutkittaessa lapsuutta ja lapsia, aikuiset määrittävät hyvinvoinnin mittarit. Ajatellaan, että lapset eivät kykene ikänsä ja kehitystasonsa puitteissa päättämään omaan hyvinvointiinsa liit-tyvistä asioista. Tämä tekee lapsista haavoittuvia. Aikuisten vastuu tutkittaessa lasten hyvin-vointia ja määritettäessä hyvinvoinnin mittareita onkin merkittävä. Lasten kokema hyvinvointi ja sen ylläpitäminen ovat aikuisten vastuulla. (James, A & James, A. 2008, 143 - 144.) YK:n

Lapsen oikeuksien sopimuksessa ja Suomen laissa keskeiseksi tavoitteeksi asetetaan hyvinvoinnin edistäminen. Ilmiönä hyvinvointi ulottuu hyvinvointivaltion palveluihin, filosofisiin pohdintoihin ja arjen pieniin hetkiin, joissa hyvinvointi jää toteutumatta tai toteutuu. Lasten hyvinvointi koostuu huolenpidosta, riittävästä levosta ja monipuolisesta ravinnosta. Lapset tarvitsevat perustarpeiden lisäksi turvallisuuden, ilon ja tyytyväisyyden tunteen sekä kokemuksen rakastetuksi tulemisesta. Lapsi tarvitsee kokemuksia siitä, että hän saa olla yhteisöllisessä, vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa sekä hän saa olla yhteisönsä hyväksytty jäsen. (Karlsson & Estola 2016, 11 - 12.)

Lasten kokemalle hyvinvoinnille ovat merkityksellisiä lasten keskinäiset suhteet. Lapset viettävät kouluissa ja päiväkodeissa useita vuosia ja suuren osan valveillaoloajastaan. Lapset ystäväystyvät ja kiintyvät toisiinsa sekä rakentavat keskinäisiä suhteitaan. Parhaimmillaan yhteisistä leikeistä nautitaan. Joskus lapset voivat kohdata poissulkemista ja kiusaamista ja he jäävät ilman hyviä vertaissuhteita. Aikuinen voi koulussa esimerkiksi oppimisympäristön ja toiminnan järjestämisellä vaikuttaa lasten yhdessäoloon, vertaissuhteiden muodostumiseen, omaehtoiseen toimintaan ja leikkeihin. Mikäli lapsille annetaan mahdollisuus, ovat he aktiivisia muokkaamaan ympäristöään sekä rakentamaan mielikuvituksen ja leikin maailmoja. Hyvinvointinsa rakentamiseen lapset tarvitsevat sensitiivisiä aikuisia, jotka pyrkivät ymmärtämään lapsen tunteita ja tarpeita. Nykyinen lainsäädäntö ja lapsen oikeuksien sopimus edellyttävät lasten osallistumista ja kuulemista heitä koskevaan päätöksentekoon. (Estola, Karlsson, Puroila & Syrjälä 2016, 113 - 114.)

4 Aikaisemmat tutkimukset ja hankkeet aiheesta

Hakujemme perusteella pienryhmätoimintaa peruskoulussa ei ole aikaisemmin tutkittu hyvinvoinnin ja sosiaalisten taitojen edistämisen näkökulmasta Suomessa. Pienryhmätoimintaa on tutkittu, kun on selvitetty pienluokkien vaikutusta oppimistulosten parantumiseen ja erityisoppilaiden kouluun sopeutumiseen.

Päätimme esitellä kolme tutkimusta liittyen hyvinvointiin ja vertaissuhteisiin lapsuudessa ja nuoruudessa. Molemmat aiheet ovat olennaisia myös työssämme, vaikkakin lähtökohta ja konteksti tutkimuksissa on eri.

4.1 Lasten ikihyvä -hyvinvoiva lapsi kuntapalveluissa

Marjasen, Hurtigin, Laakson & Poikolaisen (2012) tutkimusprojektin tavoitteena oli lapsilähtöisen tiedon tuottamisen menetelmien kehittäminen siten, että tavoitettaisiin lasten omia näkemyksiä ja kokemuksia. Palvelujärjestelmien kehittämisen yhtenä lähtökohtana

ajateltiin toimivan lasten itsensä tuottaman tiedon. Tuloksena syntyi malli lapsilähtöisen hyvinvoinnin seurantajärjestelmästä, jota voidaan hyödyntää pitkäaikais-tiedon keräämisessä ja palvelumallien kehittämisessä.

Tutkimuksessa lapset määrittivät hyvinvointia kontekstuaalisesta näkökulmasta. Lasten hyvinvointi rakentuu positiivisesta kokemusmaailmasta koulussa, kotona ja vapaa-ajalla. Hyvinvointiin vaikuttavat kodin ilmapiiri ja vanhempien kasvatustyyli, koulun ilmapiiri ja kaverisuhteet sekä kokemukset vapaa-ajasta. Lapset korostivat etenkin heitä ympäröivien ihmisten suhtautumisen merkitystä. Myös lohtuelementit, kuten musiikki, pehmolelut ja eläimet antoivat lapsille tukea. (Marjanen ym. 2012.)

Pohjana verkkokyselylomakkeen sisällön laadinnassa oli aineisto, joka oli hankittu lapsilähtöisin menetelmin. Lapset toivat esiin tutkijatyöpajoissa asioita, jotka olivat merkityksellisiä heidän hyvinvointinsa kannalta. Suurin osa kyselyyn vastanneista voi hyvin kyselyaineiston perusteella. Kodin ilmapiiri koettiin positiiviseksi. Fyysistä kurittamista ei esiintynyt paljon. Pääsääntöisesti vapaa-ajan harrastusten ohjaajat sekä koulun henkilökunta olivat lasten kokemusten mukaan ystävällisiä. Lasten hyvinvointia tukivat mieluisat harrastukset ja ystävyys-suhteet vaikuttivat olevan kunnossa. (Marjanen ym. 2012.)

4.2 Lapsen hyvinvointimalli. Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet alakoulussa

Jaana Minkkisen (2015) väitöskirja pyrkii vastaamaan empiiriseen tutkimuskysymykseen: Missä määrin koulutekijät ovat yhteydessä alakouluikäisen emotionaaliseen hyvinvointiin. Tulosten mukaan opettajan ja oppilaiden sosiaalinen tuki sekä koulukiusatuksi joutuminen ovat yhteydessä sekä lasten masennusoireisiin että kouluviihtyvyyteen. Tärkeä merkitys lapsen hyvinvoinnille on koulun sosiaalisten suhteiden laadulla, vaikka huomioitaisiin myös kodin sosiaalinen tuki. Sen sijaan oppilaan koulumenestyksellä ei näyttäisi olevan paljonkaan merkitystä lapsen hyvinvoinnille verrattuna opettajan ja oppilaiden merkitykseen.

Alakoululaisten kouluviihtyvyys vaihtelee eri koulujen ja luokkien välillä, joissain luokissa viihdytään paremmin kuin toisissa. Tulokset osoittavat, että mitä vähemmän luokassa on kiusaamista ja mitä enemmän opettaja tukee kaikkien luokan oppilaiden koulutyötä, sitä paremmin oppilaat viihtyvät koulussa. Opettajalla ja toisilla oppilailla on merkittävä vaikutus 9-12-vuotiaiden lasten hyvinvointiin. Alakoulussa tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota kiusaamisen estämiseen. Tulosten mukaan opettajilla tulisi olla riittävästi ammattitaitoa, sensitiivisyyttä ja aikaa tukea kaikkien oppilaiden koulutyötä. (Minkkinen 2015.)

4.3 Kaveria ei jätetä

Riikka Korkiamäen väitöstutkimuksen (2013) perusteella nuoret ovat toisilleen resurssi monella tapaa. Tutkimuksessa tarkastellaan yläkouluikäisten ikätoverisuhteita sosiaalisten voimavarojen eli sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Tulosten mukaan tyypillisiä nuorten kesken ovat erityisesti emotionaalisen tuen muodot, mutta nuoret tarjoavat toisilleen myös informatiivista ja materiaalista tukea. Nuoret kontrolloivat toisiaan lisäksi monilla tavoilla. Sosiaalinen kontrolli mielletään myönteisenä tukena läheisissä ystävyysuhteissa ja tiiviissä kaveripukkoissa, mutta suuremmissa vertaisverkostossa se koetaan usein kielteisesti.

Tulokset osoittavat, että nuoret eivät ole vain aikuisten kontrollin ja tuen kohteita, vaan he ovat niin keskenään kuin suhteessa heitä ympäröiviin yhteisöihin aktiivisia sosiaalisen pääoman toimijoita. Tulokset vahvistavat kuinka tärkeää on, että hyödynnettäessä sosiaalisen pääoman käsitettä nuorten hyvinvointiin tähtäävien poliittisten ohjelmien ja hankkeiden perusteluna pysähdytään miettimään, mitä nuorille itselleen sosiaalinen pääoma merkitsee. On tarpeen arvostaa ja kuunnella itsestään selvien oletusten sijaan nuorten omia näkemyksiä siitä, mikä on ikätoverisuhteiden merkitys ja rooli heidän elämässään. (Korkiamäki 2013.)

5 Opinnäytetyön toteutus

Luvussa esittelemme tutkimuskysymyksemme ja tutkimusasetelmaa. Avaamme ja perustellemme käyttämämme tutkimusmenetelmät, joiden avulla haimme vastausta tutkimusongelmaamme. Lopuksi tuomme esiin aineiston analysoinnin kannalta keskeisiä asioita. Luvussa olemme myös kirjoittaneet auki opinnäytetyöprosessia ja aikataulua.

5.1 Tutkimusongelma

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, miten pienryhmätoiminta on onnistunut sille asetettujen tavoitteiden toteutumisessa ja mikä sen vaikutus on ollut lasten ja nuorten elämässä.

Keskeiset tutkimuskysymyksemme ovat seuraavat:

1. Miten pienryhmätoiminta on vaikuttanut lasten ja nuorten elämään?
2. Miten pienryhmätoiminnalle asetetut tavoitteet on saavutettu toiminnan kautta?

Haimme vastausta tutkimusongelmaamme lasten, heidän vanhempiansa ja ryhmän vetäjien, koulukuraattoreiden ja lasten opettajien näkökulmasta. Pienryhmätoiminnan vaikuttavuutta

on syytä tutkia, jotta sen vaikutukset saadaan näkyviksi ja sen pohjalta voidaan hakea rahoitusta hankkeen jatkumiselle. Tutkimusta tarvitaan, jotta vaikutukset saadaan todennettua ja näkyviksi ja myös mahdolliset kehityksen kohteet esiin. Näin toimintaa voidaan kehittää tavoitteiden kannalta entistä tarkoituksenmukaisempaan suuntaan ja laajentaa. Tavoitteena olisi vakiinnuttaa pienryhmätoiminta pysyväksi toiminnaksi Riihimäen perusopetuksessa ja mahdollisesti myös laajentaa sitä muihin kouluihin. Tällä hetkellä pienryhmätoimintaa on vain Peltosaaren alakoulussa ja Harjurinteen yläkoulussa.

5.2 Opinnäytetyön aikataulu

Opinnäytetyön tekeminen aloitettiin lähes heti ylemmän ammattikorkeakoulun opintojen alussa syksyllä 2014 ideapaperin työstämisellä. Hankekoordinaattorin tapasimme opinnäytetyömme merkeissä lokakuussa 2014. Tutkimussuunnitelma valmistui alkukevästä 2015, jonka jälkeen pian suoritimme havainnoinnit ja lasten haastattelut. Tämän jälkeen lähetimme e-kyselylomakkeen ryhmänvetäjille, koulukuraattoreille, opettajille ja lasten vanhemmille toukokuussa 2015. Vastausaikaa kyselylomakkeeseen pidennettiin kaksi kertaa ja kysely sulkeutui kesäkuussa 2015. Kesäkuussa kirjoitimme auki saamiamme tuloksia, jonka jälkeen pidimme työmme tekemisessä taukoa perhesyistä.

Syksyllä 2015 ja keväällä 2016 työ edistyi hyvin hitaasti. Lähinnä laajensimme ja muokkasimme teoreettista viitekehystä ja purimme loput tulokset auki. Syksyllä 2016 palasimme uudella innolla työmme pariin ja analysoimme saamamme tulokset johtopäätöksiksi sekä muokkasimme työmme rakenteen toimivaksi. Marraskuussa 2016 työ sai lopullisen muodon ja saatoimme sen valmiiksi.

5.3 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus. Laadullista tutkimusta voidaan kutsua ymmärtäväksi tutkimukseksi. Se ei keskity niinkään asioiden löytämiseen, vaan uuden teorian luomiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 28 - 30.) Aineistonkeruun suoritimme havainnoinnilla, ryhmähaastattelulla, kyselylomakkeella lapsille/nuorille sekä verkkokyselylomakkeella lasten/nuorten vanhemmille, ryhmän vetäjille, koulukuraattoreille sekä opettajille.

Kävimme havainnoimassa pienryhmien toimintaa. Suoritimme havainnoinnin jokaisessa ryhmässä yhden kerran. Havainnointien aikana emme osallistuneet tai vaikuttaneet ryhmien toimintaan, vaan seurasimme sivusta tapahtumia. Havainnointi ilman osallistumista toimintaan sopii hyvin tutkimuksen alkuvaiheeseen, jolloin havainnointi auttaa aiheeseen perehtymi-

sessä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 105). Havainnointien jälkeen suoritimme jokaisessa pienryhmässä ryhmähaastattelun ryhmän jäsenille. Haastattelun tueksi käytimme myös luovia menetelmiä, kuten piirtämistä ja hymynaamojen käyttöä, joilla rohkaisimme hiljaisimpiakin lapsia tuomaan oman mielipiteensä esille. Pyysimme ryhmäläisiä täyttämään kyselylomakkeen, jossa hymynaamojen avulla selvitettiin heidän omaa kokemustaan pienryhmätoiminnasta.

Lasten ja nuorten vanhemmille, ryhmän vetäjille, koulukuraattoreille sekä opettajille teimme puolistrukturoidun kyselylomakkeen täytettäväksi. Lomakkeen avulla halusimme saada mahdollisimman laajasti tietoa siitä, miten ryhmälle asetetut tavoitteet ovat toteutuneet. Lomakehaastattelu on yleisimmin kvantitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä, mutta sitä voidaan käyttää myös laadullisessa tutkimuksessa. Lomakehaastattelussa kysytään tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta merkityksellisiä kysymyksiä. Lomakehaastattelu voi olla joko puolistrukturoitu tai täysin strukturoitu. Tavoitteena on saada vastaus jokaiseen kysymykseen annettujen vaihtoehtojen sisällä tutkijan määrittämässä järjestyksessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74 - 75.)

5.3.1 Laadullinen tutkimus

Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät laadullisessa tutkimuksessa ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Eri aineistonkeruumenetelmiä voidaan käyttää joko vaihtoehtoisesti, rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltynä tutkittavan ongelman ja tutkimusre-surssien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 71.) Pelkistetyimmillään laadullisella aineistolla tarkoitetaan aineistoa, joka on tekstiä. Teksti on voinut syntyä tutkijasta riippuen, jolloin tarkoitetaan haastatteluja tai havainnointia tai tutkijasta riippumattomia motivaattoreita kuten henkilökohtaisia päiväkirjoja tai kirjeitä. (Eskola & Suoranta 2008, 15.)

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on arvioida pienryhmätoiminnan vaikuttavuutta. Työssämme yhdistyvät fenomenologinen ja hermeneuttinen tutkimus. Eri-tyispiirteenä fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimusperinteessä on, että siinä tutkimuksen kohteena ja tutkijana on ihminen eli fenomenologista ilmiötä halutaan selittää hermeneuttisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34, Varto 1992).

Fenomenologis-hermeneuttinen metodi vaatii tutkijalta perusteiden jatkuvaa pohtimista eri vaiheissa tutkimusta tulevien ongelmien yhteydessä. Näitä perustana olevia filosofisia ongelmia tutkimuksessa ovat ihmis- ja tiedonkäsitys. Ihmiskäsityksessä haetaan vastausta siihen millainen ihminen on tutkimuskohteena ja tiedonkäsityksessä selvitetään sitä miten tietoa voidaan saada tuollaisesta kohteesta ja millaista tietoa se on luonteeltaan. Tutkimuksen teon kannalta hermeneuttisessa ja fenomenologisessa ihmiskäsityksessä keskeisiä käsitteitä ovat

merkitys, kokemus ja yhteisöllisyys. Ymmärtäminen ja tulkinta nousevat esiin tietokysymyksistä. Fenomenologiassa keskitytään kokemuksen tutkimukseen. Siinä tutkitaan suhdetta ihmisen omaan elämäntodellisuuteen. Yksilön suhde luontoon, kulttuuriin ja toisiin ihmisiin ilmenee hänen kokemuksissaan. Kokemuksellisuus näyttäytyy perusmuotona ihmisen maailmansuhteelle. Kaikki merkitsee meille jotakin ja kokemukset muotoutuvat meille merkitysten mukaan. Voimme ymmärtää ihmisen toiminnan tarkoitusta kysymällä merkityksistä, jonka pohjalta hän toimii. Varsinaisena kohteena fenomenologisessa tutkimuksessa ovat merkitykset. Mielekkyyden merkitysten tutkimiselle perustuu ajatukseen siitä, että ihmisten toiminta on suuntautunut tarkoitusten mukaisesti. Perustaltaan ihmisyksilö nähdään yhteisöllisenä fenomenologisessa merkitysteoriassa. Meillä on yhteisön jäsenenä yhteisiä merkityksiä ja piirteitä. Tutkittavat ihmiset sekä tutkija ovat kaikki osa yhteistä merkitysten perinnettä jossakin yhteisössä. Tutkittaessa yksilön kokemuksia tulee siis aina esiin myös jotain yleistä. (Laine 2010, 28 - 31.) Tavoitteena fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa on käsitteellistää kokemuksen merkitys eli tutkittava ilmiö. Tehdään siis jo tunnettu tiedetyksi. Hermeneuttinen ulottuvuus tulee fenomenologisen tutkimuksen myötä esille tulkinnan tarpeessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 35.)

Opinnäytetyössämme tutkitaan lasten ja nuorten, vanhempien, ohjaajien, kuraattorien ja opettajien kokemuksia pienryhmätoiminnasta. Pienryhmätoimintaa on käytössä nyt vain hankemuodossa Riihimäellä. Tarkoituksena työllämme on tuoda nämä kokemukset julki, jotta niitä voitaisiin hyödyntää myös muualla ja sen myötä pienryhmätoiminta voisi laajentua.

5.3.2 Triangulaatio

Yleisesti voidaan sanoa, että mitä useampaa tutkimusmenetelmää käyttää, sitä varmempaa saatu tieto on. Kun samaa ilmiötä tarkastellaan useasta eri kulmasta, sitä kutsutaan triangulaatioksi. (Metsämuuronen 2009, 266.) Me käytimme lasten kokemusten keräämiseen sekä haastattelua että havainnointia tutkimusmenetelminä saadaksemme mahdollisimman monipuolisen ja luotettavan kokonaisuuden. Triangulatiivisen tutkimusasetelman soveltamisessa perustavoite on lisätä tutkimuksen luotettavuutta sekä saada siitä kokonaisvaltainen kuva (Viinämäki 2007, 173). Asetettuun tutkimuskysymykseen vastattaessa aineistotriangulaatiossa hyödynnetään monia erilaisia aineistoja. Niitä voivat olla haastattelut, kyselyt, havainnointiaineistot, tilastot, päiväkirjat ja kirjeet. (Denzin 1978, 295 - 297, Holme & Solvang 1996, 86 - 87, Punch 2005, 240 - 244, ks. Viinämäki 2007, 181.)

Triangulaatio pyrkii lisäämään tutkimuksen luotettavuutta. Triangulaatiolla tarkoitetaan laadullisen ja määrällisen menetelmän tai useamman kuin yhden tutkijan, aineiston, teorian, analyysiyksikön tai analyysimetodin ja tieteenalan yhdistämistä yhdessä tutkimuksessa. Meto-

dologisessa triangulaatiossa yhdistetään useampi kuin yksi tutkimusmenetelmä tai aineistonkeruumenetelmä yhtä ilmiötä tutkittaessa. Menetelmät voivat täydentää toisiaan tai valottaa kokonaan eri näkökulmia. Tutkijoiden triangulaatiossa yhdistetään tutkijoiden erilaisia näkökulmia ja asiantuntijuutta. Yhteistyötä voidaan tehdä sekä aineistonkeruussa että analysoinnissa. Aineistojen triangulaatiota voidaan toteuttaa keräämällä eri aineistoja eri paikoilla, eri aikoina tai eri tasoilla esim. yksilö, perhe tai ryhmä. Tavoitteena on tutkimusilmiön syvempi ja laajempi ymmärtäminen. Teorioiden triangulaatiota käytetään esimerkiksi teorioiden tai niiden osioiden testaamiseen tai teorian tuottamiseen. Tällöin kilpailevien teorioiden hyödyllisyyttä ja vahvuutta voidaan testata. Erilaisista teorioista voidaan hakea myös erilaisia selityksiä tutkittavalle ilmiölle. Analyysiyksiköiden triangulaatiossa analyysin kohteena voivat olla esimerkiksi sekä tutkittavan yksilön tuottama sanallinen kuvaus sekä havainnot hänen toiminnastaan ja vuorovaikutuksesta ympäristönsä kanssa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 75 - 77.)

Triangulaation etuja ovat aineiston täydentäminen, vahvistaminen, validointi, syventäminen, rikastaminen ja kokonaiskuvan saaminen tutkittavasta ilmiöstä. Triangulaatio on erityisen aiheellista, jos tutkimusilmiölle on kilpailevia selityksiä eri teorioissa tai tutkimuskohteena on muutos. Triangulaation haasteita ovat kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen lähestymistavan yhdistäminen sekä numeeristen ja sanallisten tulosten yhdistäminen. Haasteita voivat aiheuttaa myös analyysiyksikköjen valinta, tutkimuksen toistamismahdollisuudet sekä usean metodin vaatimat resurssit. Usean metodin sisältämät heikkoudet myös kertautuvat menetelmiä yhdistettäessä. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 77.)

5.3.3 Havainnointi

Tutkimushavainnointi on ilmiöiden, asioiden ja tapahtumien kokonaisvaltaista ja tietoista aistimista. Tietoisessa havainnoinnissa tutkija suuntaa huomion koko tutkimuskohteeseen. Tutkimuksessa havainnoita ei oteta koskaan sellaisenaan, vaan niitä tarkastellaan aina kriittisesti suhteessa hankittuun esitietoon. Tavoitteena on, että tutkija tekee piilossa olevat todellisuuden piirteet näkyviksi tutkimuksessa havaintojen keräämisen, yhdistämisen ja tulkinnan avulla. (Vilka 2006, 9 - 12.) Havainnointi ei ole vain ilmiöiden ja asioiden näkemistä, vaan tietoista tarkkailua. Tutkimusta varten havainnoita voidaan kerätä siellä missä ihmiset elävät, eli luonnollisessa ympäristössä sekä laboratorio-olosuhteissa. Luonnollisten ympäristöjen etuna on, että havainnoita muodostetaan siinä asiayhteydessä, missä se ilmenee. Havainnointi sopii hyvin menetelmäksi, kun tutkitaan lapsia. (Vilka 2006, 37 - 38.)

Havainnointia voi käyttää tutkimusmenetelmänä joko itsenäisesti, haastattelun tai kyselyn tukena ja lisänä. Havainnoinnilla voidaan täydentää kyselyjä tai haastatteluja. Se mahdollistaa pääsyn ihmisten luonnolliseen toimintaympäristöön. Havainnoinnin avulla on mahdollista

saada tietoa esimerkiksi siitä, toimivatko ihmiset siten kuin he sanovat toimivansa. Havainnointi sopii hyvin kehittämistehtäviin, joiden kohteena on yksilön toiminta ja vuorovaikutus toisten kanssa. (Ojasalo ym. 2009, 103.)

Havainnointi jaetaan osallistuvaan ja ulkopuoliseen havainnointiin. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu joko tutkijana tai muussa roolissa luonnollisen ympäristön toimintaan. Havaintojen kirjaaminen on keskeistä aineistonkeruussa. Se mitä aiotaan havainnoida, tulee päättää etukäteen, eli havainnoidaanko toimintaa, ympäristöä vai suhteita. Havainnointia varten on suunniteltava havainnointilomake tai pidettävä kenttäpäiväkirjaa. Tutkijan kokemukset ja tulkinnat tutkimustilanteesta syntyneistä suorista havainnoista on hyvä pitää erillään analyysin kannalta. Suorat havainnot eli kuvaukset siitä, mitä tehtiin ja sanottiin, yritetään tehdä mahdollisimman tarkasti heti tilanteen jälkeen tai itse tilanteessa. Havaintoja kirjattaessa tulee olla tarkka muistinvaraisesti kirjattujen asioiden sekä suorien lainausten erottelussa. Vaikutelmat ja tulkinnat, usein siis ihmisten välisistä suhteista ja vuorovaikutuksesta, muodostavat toisen havaintojen lajin. Havaintojen kolmantena lajina voidaan erottaa henkilökohtaiset, tutkijan omaan kokemukseen ja tuntemukseen liittyvät muistiot. Neljänteen lajiin kuuluvat kenttämuistiinpanojen perusteella jälkikäteen kirjoitetut tarinat. (Ronkainen ym. 2013, 115 - 116.)

5.3.4 Haastattelu ja ryhmähaastattelu

Haastattelu on yleisin laadullisen aineiston keruutapa. Se on keskustelua, joka tapahtuu haastattelijan aloitteesta ja hänen johdattelemanaan. Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Tärkeää haastattelutilanteessa on, että haastateltava voi luottaa siihen, että hänen kertomiaan asioita käsitellään luottamuksellisesti. Teema-haastattelussa puuttuu strukturoidulle haastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Etukäteen päätetyt teema-alueet käydään läpi haastateltavan kanssa, mutta järjestys ja laajuus ei ole ennalta päätetty. Haastattelussa ei käytetä tarkkoja kysymyksiä, vaan haastattelijalla on eräänlainen tukilista käsiteltävistä asioista. (Eskola & Suoranta 1998, 86 - 87.) Teema-haastattelussa vastaaja pääsee puhumaan vapaamuotoisesti niin halutessaan. Tällöin materiaalin voi nähdä edustavan nimenomaan haastateltavan puhetta. Teemojen muodostama kehikko auttaa jäsentämään litteroitua aineistoa. (Eskola & Suoranta 2008, 87.)

Ryhmähaastattelu on keskustelua, jonka tavoite on melko vapaamuotoinen. Ryhmähaastattelussa osallistujat voivat kommentoida asioita melko spontaanisti, tekevät huomioita ja tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelijan rooli on ryhmähaastattelussa erilainen kuin yksilöhaastattelussa. Tehtävänä on keskustelun aikaansaaminen ja ylläpitäminen eikä niinkään varsinainen haastatteleminen. Ryhmähaastattelun etuna on, että sen avulla

saadaan nopeasti tietoa samanaikaisesti usealta eri vastaajalta. Mielenpitojen saaminen pieniltä lapsilta, jotka ovat usein haastattelutilanteessa ujoja, voi olla ryhmähaastattelun avulla helpompaa kuin muilla menetelmillä. Ryhmädynamiikka antaa oman haasteensa ryhmähaastattelulle. Ryhmädynamiikka ja erityisesti valtahierarkia vaikuttaa siihen kuka ryhmässä on äänessä ja mitä sanotaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 61 - 63.)

Haastateltaessa lasta tutkijan on jo valmistautuessaan haastatteluun hyvä tutustua lapsen kokemusmaailmaan, vieraan ihmisen kohtaamistaitoon ja kielelliseen ilmaisutaitoon. Haastattelussa on hyvä lähteä liikkeelle lapselle tutuista asioista kuten perheestä, mieliaineesta tai kuluneesta päivästä, jonka jälkeen voi siirtyä haastattelussa varsinaiseen tutkimuksen aiheeseen. Kysymysten tulee edetä lapsen ehdoilla eikä haastattelu saa olla liian tiivis ja nopea-tempoinen. Ryhmähaastattelussa on tärkeä saada lapset myös kuuntelemaan toisiaan ja rakentamaan keskusteluista uusia ajatuksia. Tutkijan on tärkeä havainnoida tilannetta, mistä asioista lapset ovat samaa mieltä, mistä asioista he ilmaisevat rohkeasti oman mielipiteensä. Ryhmähaastatteluun sopivia aiheita on esimerkiksi lasten yhteiset kokemukset sekä erilaiset moraaliset ja eettiset kysymykset. (Aarnos 2010, 175 - 177.)

5.3.5 Lomakehaastattelu

Perinteisin tapa kerätä tutkimusaineistoa on kyselylomake. Tutkimuksen onnistumiselle kysymykset luovat perustan, jolloin täytyy olla huolellinen kuinka kysymykset muotoilee ja tekee. Tutkimustuloksiin eniten virheitä tuottaa kysymysten muoto, jos vastaaja ajattelee eri tavalla kysymyksestä kun kysymyksen tekijä on sen tarkoittanut, vääristyvät tulokset. Kysymykset eivät saa olla johdatteluvia ja niiden tulee olla yksiselitteisiä. Taustakysymykset aloittavat usein kyselylomakkeen ja vastaajalta tiedustellaan esimerkiksi ikää ja sukupuolta. Kyselyn mielekkyys ja tärkeys tulee pystyä osoittamaan lomakkeessa, ennen kuin siirrytään tutkimuksen oleellisiin aihealueisiin ja kysymyksiin. Lomakkeen pituutta tulee pohtia tarkkaan. Liian pitkä lomake karkottaa vastaajan jo ennen kuin hän tutustuu siihen kunnolla. Verkossa tehdään nykyään paljon kyselyjä. E-kyselyiden etuna on taloudellisuus. Internet- ja sähköpostikyselyiden soveltuvuutta kohderyhmille tulee tarkkaan miettiä. E-kyselyssä pystytään varmistamaan, että vastaaja ei voi jättää vastaamatta kysymyksiin ja määrittelemään vastausvaihtoehtojen määrä kysymystä kohden. (Valli 2010, 103 - 113.)

Verkkolomakkeen ongelmaksi voi koitua se kuinka vastaajat tavoitetaan sen avulla. Kaikki eivät koe verkossa vastaamista luontevaksi tai yksinkertaisesti heillä ei vain ole verkkoyhteyttä tai koneen käyttö mahdollisuutta. (Vehkalahti 2014, 48.) Kehittämistyössä kysely sopii hyvin saavutettujen tulosten arviointiin. Isolta joukolta kysytään samalla tavalla samasta asiasta kyselyssä. (Ojasalo ym. 2009, 41.)

Kyselylomakkeessa voi olla suljettuja ja avoimia kysymyksiä. Suljetuissa kysymyksissä vastausvaihtoehdot on annettu valmiiksi. Valmiit vaihtoehdot helpottavat tietojen käsittelyä sekä selkeyttävät mittausta. Avoimiin kysymyksiin vastataan vapaamuotoisesti. Avoimet kysymykset ovat välttämättömiä silloin kun vaihtoehtoja ei voida tai haluta luetella. Vaihtoehtoja ei aina ole mahdollista rajata riittävästi etukäteen tai niitä on liikaa. Avovastauksilla voidaan saada sellaista tietoa, joka muuten jäisi kokonaan havaitsematta. (Vehkalahti 2014, 24 - 25.) Kysymykset, jotka käsittelevät samaa aihepiiriä tulisi ryhmitellä yhteen (Ahola 2007, 61). Kyselylomake tulee testata etukäteen. Testaajia ei tarvitse olla montaa, mutta heidän tulisi pystyä arvioimaan onko jotain olennaista jäänyt kysymättä, sisältääkö lomake turhia kysymyksiä sekä ymmärrettiinkö ohjeet ja kysymykset oikein. (Vehkalahti 2014, 48.)

5.4 Aineiston analysointi

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kerääminen ja analysointi tapahtuu osittain samaan aikaan. Ennen varsinaisen analysoinnin aloittamista on aineisto saatettava sellaiseen muotoon, että analysointi on mahdollista. Yleensä tämä tapahtuu litteroimalla muistiinpanot ja haastattelut. (Metsämuuronen 2009, 253 - 254.)

Havainnointia analysoitaessa tulkintaan liittyy aina ymmärtäminen, tarinan juoni on pystytävä perustelevaan aineiston perusteella. Uusi tieto ja ymmärrys syntyvät kehittäjän, aineiston ja teorian välisestä keskustelusta. Analyysi syntyy kahdessa toisiinsa nivoutuvassa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto pelkistetään yhdistämällä havainnot. Toisessa vaiheessa aineistosta nousseet tulokset tulkitaan. Havainnointien kuvaus on vasta aineiston dokumentointia ja vasta aineiston analysointi johtaa tulkintaan. (Ojasalo ym. 2009, 106 - 107.)

Nauhoitimme pienryhmissä tehdyt ryhmähaastattelut ja litteroimme haastattelut sanasta saan haastattelujen jälkeen. Litteroinnissa nauhoitettu aineisto kirjoitetaan puhtaaksi. Tutkijan on päätettävä kirjoittaako hän litteroidun aineiston kirja- vai puhekielellä. Aineiston analysointi aloitetaan lukemalla litteroitu materiaali, minkä jälkeen se pyritään luokittelemaan ja siitä etsitään yhteyksiä käytettyyn teoriaan. Tavallisesti litteroitu materiaali luokitellaan teema-alueittain. Teemoittelussa tarkastellaan aineistossa esiintyviä asioita ja ilmiöitä, jotka toistuvat useassa haastattelussa. Haastattelujen aineisto on suositeltavaa analysoida mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen, koska tällöin tieto on vielä haastattelijan mielessä tuoreena. (Ojasalo ym. 2009, 99 - 100.) Teemoittelussa aineistosta nostetaan tutkimusongelmaa valaisevia teemoja, joiden alle aineisto kerätään. Onnistuakseen teemoittelu vaatii teorian ja empirian vuoropuhelua. Teemoittelu on suositeltava aineiston analysointitapa jonkin käytännöllisen ongelman ratkaisemisessa, tällöin haastattelusta voi poimia kätevästi tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa. (Eskola, J. & Suoranta, J. 1998, 175-179.)

Useimmat laadullisen tutkimuksen analysointitavat perustuvat sisällönanalyysiin. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysia väljänä teoreettisena kehyksenä. Sisällönanalyysissä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kuitenkin kadottamatta sen informaatiota. Analysoinnin tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen, hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan selkeää ja yhtenäistä tietoa. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, 91 - 108.)

Kyselylomakkeen vastaukset analysoimme manuaalisesti, koska aineistomme on pieni. Analyysissä olisi voinut hyödyntää SPSS-ohjelmaa, mutta emme kokeneet sen käyttöä tarpeelliseksi, koska kyselymme on suunnattu pienelle määrälle ihmisiä.

6 Tulokset

Tulokset osiossa esittelemme ensin havainnointikerroilla tehdyt päätelmät ja havainnot ryhmän toiminnasta, ryhmäläisten osallistumisesta ja ryhmänvetäjien roolista, jonka jälkeen käymme läpi ryhmähaastatteluissa saamamme tulokset ja lapsille täytettäväksi annettujen hymynaama-kyselylomakkeiden vastaukset. Lopuksi esittelemme lasten vanhemmille, ryhmänohjaajille, koulukuraattoreille ja opettajille suunnatun e-kyselylomakkeen tulokset.

6.1 Havainnoinnit

Havainnoinnit suoritettiin keväällä 2015. Havainnointikerrat sovittiin ryhmänohjaajien kanssa sähköpostilla. Ohjaajat ehdottivat kerrat ja toiminnot, joita kävimme havainnoimassa. He olivat myös kertoneet ryhmäläisille meidän tulosta etukäteen. Lisäksi esittelimme itsemme ja kerroimme tulomme syyn ja tarkoituksen paikan päällä. Me emme osallistuneet toimintaan tai ottaneet esittelyä enempää kontaktia ryhmäläisiin havainnointien aikana. Alakoulun tyttöryhmäläisistä muutama oli meistä selvästi kiinnostuneita ja tulivat juttelemaan, jolloin luonnollisesti vastailimme heille. Alkuun osaa ryhmäläisistä selvästi jännitti ja mietitytti meidän läsnäolo, mutta nopeasti meidät hyväksyttiin äänettöminä tarkkailijoina. Poikaryhmäläiset kiinnittivät meihin vähiten huomiota, koska havainnointi tapahtui keilahallissa, jossa oli muutenkin paljon ihmisiä ja hälyä ympärillä.

6.1.1 Poikaryhmä yläkoulu havainnointi

Ryhmään kuului kymmenen poikaa ja yksi ohjaaja. Yhden ryhmäläisen sisko osallistui myös tällä kertaa toimintaan ryhmänohjaajan luvalla. Tekemiseksi oli sovittu keilausta Riihimäen keilahallissa. Ryhmä kokoontui hallin aulassa ja ohjaajan huolehdittua ratamaksuista keilaus aloitettiin jouhevasti. Yhteinen tekeminen oli kaikille selvästi tuttua ja luontevaa. Kaikki

osallistuivat toimintaan aktiivisesti ja pitivät huolta omasta vuorostaan. Ilmapiiri oli salliva ja positiivinen. Kilpailu oli ryhmien välistä, ei yksilöiden. Muutama poika yritti saada kilpailusta henkilökohtaista, mutta ryhmäläisten toimesta tehtiin hyvin selväksi, ettei yksilökilpailua ole. Pojat olivat hyvin kiinnostuneita pelin kulusta ja aktiivisesti seurasivat muiden ryhmien pistetiliä. Pojat kannustivat toisiaan eikä epäonnistumisia huomioitu negatiivisesti. Kaadoista annettiin positiivista palautetta myös yli joukkuerajojen.

Osalle ryhmäläisistä oli muodostunut kaverisuhteita, joka näyttäytyi tiiviinä keskusteluna ja lähekkäin istumisena. Yksi pojista vaikutti olevan hieman ulkopuolella. Hän pysytteli etäämmällä muista ja pelasi suurimman osan ajasta napit korvilla. Onnistuessaan hän sai samalla tavalla kannustusta ja kehuja. Osa pelaajista käytti keilatessa laitoja eikä asiasta tehty numeroa. Ohjaajalta muutamat pojat kyselivät asioita, jotka liittyivät pelaamiseen. Ohjaajan rooli näyttäytyi yhtenä ryhmän jäsenenä. Alkuun ohjaaja oli aika tiiviisti oman radan porukan kanssa. Ohjaaja kannusti ja antoi positiivista palautetta pelin kulusta. Ohjaajan ja ryhmäläisten välinen vuorovaikutus oli luontevaa. Ohjaajan ei tarvinnut puuttua ryhmäläisten toimintaan, koska kaikki noudattivat sääntöjä ja olivat kannustavia toisilleen.

Tunnelma oli rento ja luonnollinen. Vaikutti siltä, että kaikki pystyivät olemaan omana itsenään eikä kenelläkään ollut rooli päällä. Keilahallissa havainnoinnin toteuttaminen oli helppoa sen kannalta, etteivät pojat kiinnittäneet meihin juurikaan huomiota, koska siellä oli muutenkin paljon ihmisiä.

6.1.2 Alakoulun tyttöryhmän havainnointi

Ryhmätoimintaan osallistui sillä kerralla kuusi tyttöä ja kaksi ohjaajaa. Tapaamisen aiheena oli vuorovaikutusleikit. Ryhmä oli aloittanut syksyllä. Uusia tyttöjä oli tullut mukaan keväällä, kun syksyllä aloittaneista osa oli lopettanut. Ryhmä kokoontui aina koulun ala-aulassa, josta he siirtyivät toiminnan mukaan oikeisiin tiloihin. Alkuun osa ryhmäläisistä oli kateissa ja heitä odoteltiin. Yksi kateissa olevista oli nähty koululla, mutta hän ei saapunut paikalle. Yhteensä kuusi tyttöä tuli paikalle ja lisäksi kaksi ohjaajaa. Yleensä ryhmäläiset söivät eväät aluksi, mutta nyt ohjaaja ehdotti välipalan syöntiä loppuun ja tämä tytöille sopi. Alun havainnoinnin perusteella kaksi tytöistä olivat rohkeamman oloisia ja kaksi taas todella hiljaisia.

Koulun liikuntasalissa ohjaaja jakoi jokaiselle tytölle hernepussin ja ohjeisti tytöt toimintaan. Tytöt kuuntelivat ohjeet tarkkaan. Toinen ohjaajista tuli leikkiin mukaan. Kaikki tytöt osallistuivat toimintaan. Leikissä kaveri piti pelastaa nostamalla pudonnut pussi takaisin kaverin pään päälle. Ketään ei jätetty pelastamatta eikä pelastajaa tarvinnut myöskään odotella kovin pitkään. Alkuun tyttöjen oleminen oli jäykempää, iloisia ilmeitä ei juurikaan

näkynyt, vaan toiminta oli vakavaa suorittamista. Pussien kanssa hyppely sai tytöt hymyilemään ja osa nauroi, jolloin toiminta oli selkeästi vapauttavaa.

Hernepussileikin loputtua suunnattiin toiseen tehtävään, joka oli arvaa kuka/mikä minä olen. Ohjaaja kiinnitti kuvan yhden selkään, jonka jälkeen muut kävivät katsomassa, mikä kuva selässä oli. Sen jälkeen henkilö, jolla kuva on selässä alkoi selvittämään kysymyksillä mikä tai kuka kuvassa on. Osa tytöistä keksi nopeasti muutamia kysymyksiä, joilla selvittivät kuva-arvoitusta. Ohjaajat yrittivät auttaa erilaisten kysymysten muodostamisessa sekä kannustivat tyttöjä auttamaan toisiaan. Muutamille tytöille tuotti suurta hankaluutta keksiä kysymyksiä edes autettuna. He olivat pitkiä aikoja hiljaa, eivätkä aina tarttuneet annettuun apuun. He menivät selvästi lukkoon, kun joutuivat olemaan keskipisteenä ja huomio kohdistui heihin. Leikki kesti aika pitkään. Osan tytöistä keskittyminen alkoi herpaantumaan, joka ilmeni omalla paikalla pyörimisenä, välillä käytiin katsomassa kuvia toisten selässä, maattiin selällään ja leikittiin hernepusseilla. Kaikki tytöt osallistuivat toimintaan omalla vuorollaan, vaikka osallistuminen oli nimellistä. Pari tytöistä yritti vetäytyä toiminnasta olemalla hiljaa ja tarttumatta annettuihin apuihin. Ohjaaja sai kuitenkin heidät pitkän houkuttelun jälkeen jatkamaan arvuuttelua. Ilmapiiri oli hyvin jännittynyt, mutta välillä se hetkellisesti vapautui.

Tämän jälkeen ohjaajalla olisi ollut vielä yksi toiminta, mutta tytöillä oli nälkä eivätkä he jaksaneet jatkaa, vaan halusivat syödä. He uskalsivat tässä asiassa tuoda mielipiteensä reippaasti julki. Välipalalla tunnelma oli vapautuneempi kuin muutoin. Välipalan jälkeen yksi ryhmäläisistä kysyi ohjeita, mihin heidän piti siirtyä välipalan jälkeen meiltä.

Välipalan jälkeen oli jäljellä vielä yksi leikki. Tehtäväksi annettiin piirtää oma kuva, kirjoittaa yksi kiva asia itsestäsi ja tämän jälkeen kirjoittaa jokaisen kaverin tähteen yksi kiva asia kaverista. Tytöt kuuntelivat ohjeet. Toiminnan alkaessa tytöt etsivät kyniä ja aloittivat piirtämistä. Yksi tytöistä mietti todella pitkään paikoillaan eikä saanut tähteen tehtyä mitään. Hän katseli ympärilleen ja lähti etsimään kyniä, mutta matkalla jäi katsomaan toisen tytön piirtämistä. Hän otti punaisen kynän, jota pyöritteli käsissään. Ohjaaja kysyi onko hänen työnsä valmis. Lopulta ohjaaja kysyi tytöltä: "puuttuuko sulta jokin väri." Tyttö oli hetken hiljaa ja sitten sanoi "musta". Yksi tytöistä lainasi mustaa, jonka jälkeen hän aloitti piirtelyn. Osa tytöistä piirsi todella tarkkoja omakuvia. Tytöt eivät lopettaneet piirtämistä ennen kun olivat tyytyväisiä lopputulokseen. Piirtäminen näytti kaikille tytöille mieleiseltä toiminnalta.

Piirtämisen jälkeen tytöt ohjaajien ohjaamana lähtivät kirjoittamaan toisten tähtiin positiivisia adjektiiveja tähden haltijasta. Jokaisen tähti oli kiinnitetty teipillä selkään. Kaikki kiersivät kirjoittamassa ja osa tytöistä laski ja piti huolta siitä, että kaikki kirjoittavat.

Asioita, joita tähtiin kirjoitettiin olivat kiltti, kaunis, kiva kaveri, hyvä laulaja, eläinrakas, ystävällinen. Ohjaajalta pyydettiin apua kun tähti ei pysynyt teipillä kiinni paidassa.

Läsnäolomme kiinnosti muutamaa tyttöä ja toiminnan aikana he seurasivat meidän tekemisiämme.

6.1.3 Yläkoulun tyttöryhmän havainnointi

Yläkoulun tyttöryhmään kuului kolme tyttöä ja kaksi ohjaajaa. Tällä kertaa paikalla oli kaksi tyttöä. Tapaamisen ohjelma oli tutustua kuntosalilaitteisiin ja sen jälkeen pelata lauta- tai korttipeliä. Pukuhuoneessa vaatteita vaihdettaessa ohjaajat sekä tytöt suunnittelivat mitä peliä tai pelejä pelaavat. Toinen tytöistä halusi pelata Uno, koska se oli hänelle ennestään tuttu peli. Toinen taas halusi pelata Kimbleä.

Kuntosalilla ryhmäläiset ja ohjaajat liikkuvat paljon pareittain eivätkä tytöt ottaneet juurikaan toisiinsa kontaktia, vaan kuuntelivat ja keskustelivat ohjaajien kanssa. Toiminta oli aikuisjohtoista ja tunnelma melko jännittynyt. Ohjaajat näyttivät, mitä milläkin laitteella voi tehdä. Toinen tytöistä kokeili kaikkia ehdotettuja laitteita ja teki tunnollisen oloisesti liikkeitä eikä lopettanut ennen ohjaajan kehotusta siirtyä toiseen laitteeseen. Toinen tytöistä liikkui vapaammin salissa ja kokeili osaa laitteista ilman ohjausta. Paikoitellen hän vaikutti omaehtoiselta ja halusi sanella mitä ja miten tehdään. Välillä hän oli myöskin tekemättä yhtään mitään. Ohjaajat puhuivat paljon ja yrittivät huomioida hiljaisempaa tyttöä kyselemällä asioista, joita toinen tyttö puhui kysymättä. He myös kehuivat tyttöjä ja käyttivät paljon huumoria pitääkseen tunnelman rentona.

Kuntosalin jälkeen siirryttiin kotitalousluokkaan pelaamaan lautapelejä ja syömään välipalaa. Ohjaajat ja tytöt aloittivat pelaamisen käymällä Kimblen säännöt läpi. He söivät välipalaa pelin aikana. Peli näytti tuottavan tytöille iloa, naurua ja jännitystä. Tytöt olivat hyvin mukana pelissä ja pitivät omasta vuorostaan huolta. Ohjaajat puhuivat paljon ja vitsailivat keskenään sekä tytöille. Keskustelut pyörivät koulunkäynnin ja vapaa-ajan ympärillä. Pelin aikana ohjaajat kannustivat tyttöjä ja antoivat positiivista palautetta. Kerran toinen tytöistä yritti painella noppaa ylimääräisiä kertoja. Ohjaaja siirsi tytön kädet huumorin avulla pois nopalta ja piti toisen tytön vuorosta huolta. Toinen tytöistä kiroili, jolloin molemmat ohjaajat puuttuivat siihen. Tunnelma oli huomattavasti vapautuneempi, kuin kuntosalilla. Toiminta ei ollut niin aikuisjohtoista ja vuorovaikutus oli tasa-arvoisempaa.

6.2 Pienryhmien ryhmähaastattelut

Kävimme haastattelemassa pienryhmäläisiä ryhmänvetäjien valitsemissa paikoissa keväällä 2015. Yläkoulun poikaryhmää haastattelimme nuorisotalo Monarilla, ensimmäistä tyttöryhmää koulussa käsityöluokassa ja toista tyttöryhmää koulussa pysäriluokassa. Pyrimme pitämään haastattelut vapaamuotoisina ja rentoina. Parhaiten tässä onnistuimme poikaryhmän haastattelussa, koska nuorisotalon tilat olivat epämuodolliset ja nuoret pystyivät itse päättämään missä istuivat ja miten.

Ryhmähaastatteluihin osallistui yhteensä neljätoista pienryhmäläistä. lähtään haastateltavat olivat 8-15-vuotiaita. Yhteensä pienryhmissä jäseniä on kaksikymmentäyksi. Kaikki ryhmäläiset eivät olleet paikalla ryhmätapaamisilla niinä kertoina, kun kävimme suorittamassa haastattelut. Yksi ryhmäläinen ei ollut saanut vanhemmilta lupaa osallistua haastatteluun, mutta halusi olla tilanteessa mukana kuuntelemassa. Yksi ryhmäläinen ei taas halunnut osallistua haastatteluun ja hänelle ohjaaja järjesti muuta puuhaa haastattelun ajaksi. Haastattelujen yhteydessä pyysimme lisäksi ryhmäläisiä täyttämään hymynaama-lomakkeen.

6.2.1 Pienryhmä

Pienryhmäläiset kertoivat tehneensä pienryhmissä monenlaisia asioita. Poikaryhmässä korostuivat liikunnalliset tekemiset, kun taas tyttöryhmissä oli myös askarreltu ja leivottu. Ryhmäläiset kertoivat tapaamiskerroilla olleen muun muassa keilausta, cartingia, frisbee golfia, uimista, jousiammuntaa ja kuntosalia, elokuvien katselua, ruuanlaittoa, askartelua ja leikkimistä sekä lautapeliä pelaamista. Lisäksi poikaryhmä oli kokoontunut joitakin kertoja nuorisotalo Monarilla, jossa he olivat pelanneet biljardia.

Haastateltavat kertoivat saaneensa vaikuttaa tapaamiskertojen tekemisiin ja osittain sen vuoksi kokivat toiminnat myös mielekkäiksi. Mikään yksittäinen tekeminen ei noussut ylitse muiden. Ryhmäläiset kuvasivat viihtyvänsä ryhmässä hyvän yhteishengen ja yleisesti mukavan tekemisen vuoksi. Kaikki pitivät pienryhmätoimintaa tärkeänä. Ilman pienryhmää, vastaajat käyttäisivät pienryhmälle varatun ajan kotona makoillen, piirrellen, netissä surffaten ja pelaen. Pari tyttöryhmäläistä vastasi myös, että ilman pienryhmää ei olisi tavannut pienryhmästä saatua uutta ystävää.

“no tääl on mukava ilmapiiri ja on ollu aina tekemistä”

(tyttö, 13)

“olisin koneella koko päivän niin kuin mä oon aina tän jälkeenkin”

(tyttö a, 11)

“istuisin huoneen nurkassa ja piirtelisin”

(tyttö a, 9)

Kummassakaan tyttöryhmässä haastateltavilla ei ollut selkeää käsitystä syistä pienryhmätoimintaan osallistumiselle. Ainoastaan yksi tyttö osasi kertoa, että pienryhmässä on tarkoituksena saada uusia kavereita. Tyttöryhmäläiset eivät muistaneet, että asiasta olisi keskusteltu ryhmien alkaessa. Poikaryhmässä taas kaikki olivat tietoisia siitä, miksi olivat pienryhmässä.

“ei hajua ei makua”

(tyttö a, 8)

“saattaa saada uusia kavereita, harrastuksia”

(poika a, 14)

6.2.2 Harrastukset

Yksi pienryhmätoiminnan tavoitteista on uuden harrastuksen löytäminen. Kuitenkaan yksikään haastateltavista ei ollut löytänyt harrastusta pienryhmän avulla. Useimmat vastaajista ei myöskään mieltänyt pienryhmien kokoontumiskerroilla tehtyjä asioita mahdollisuuksiksi tutustua uusiin harrastuksiin. Erikseen kysyttäessä muutama mainitsi, että voisi jatkossakin käydä kokeilemassa jotain tiettyä lajia kuten uimista tai sählyä. Ainoastaan kaksi vastaajaa kertoi harrastaneensa aiemmin jotain, mutta kumpikin oli jo lopettanut harrastuksen. Muut eivät kertoneet harrastaneensa mitään aktiivisesti, eivätkä harrastaneet myöskään tällä hetkellä.

*“eii kai me muuten ku et käytiin siel keilaamas ja sit uimassa ja sit siel frisbee golffaa-
massa”*

(poika a, 13)

*“kyllä on ollut mun mielestä mitä meillä on ollut sählyä ja korista, ne on ollut kivoja ehkä
voisikin”*

(poika b, 14)

*“mulla on ollut harrastus silloin kolmosella ja ykkösellä, karatea se loppu kun ei ollut
enää ollut aikaa mennä sinne ja sitten kaikki kaverit lopetti niin ei enää innostanut mennä
sinne”*

(poika b, 13)

6.2.3 Ystävät

Lähes kaikki haastateltavat olivat saaneet ystäviä pienryhmän avulla. Ilman ryhmää lapset eivät olisi tutustuneet toisiinsa. Haastateltavat kertoivat näkevänsä toisiaan pääasiallisesti vain pienryhmässä ja koulussa, mutta eivät kokeneet mahdottomana ajatusta, että näkisivät myös vapaa-ajalla toisiaan. Muutamalla vastaajalla oli muita kavereita, joita tavattiin koulun jälkeen ja viikonloppuisin. Kavereiden kanssa vietettiin aikaa ulkona, elokuvissa tai kotona. Pienryhmäläiset pitivät ohjaajia kannustavina ja mukavina. Ohjaajat saivat ainoastaan positii- vista palautetta lapsilta. Vastajat kokivat pienryhmän ilmapiirin ja yhteishengen mukaviksi.

“no sama ku ... et mukava ilmapiiri”

(tyttö a, 13)

“ei me olla vaihdettu puhelinnumeroja”

(tyttö a, 14)

“ollaan koulussa kavereita”

(poika a, 14)

“kyllä kun vaan sovitaan ja löydetään sellanen päivä et käy kaikille niin ilman muuta”

(tyttö a, 10)

Vapaa-ajalla ulkoiltiin, hoidettiin perheen lemmikkejä, nukuttiin, piirrettiin, oltiin kavereiden kanssa, kuunneltiin musiikkia ja vietettiin aikaa koneella. Kaikki haastatelluista kertoivat pelaavansa puhelimella, tabletilla tai tietokoneella. Pienryhmän myötä tulleita muutoksia elämässä oli uudet kaverit, tekeminen ja pelaamisen väheneminen. Pienryhmätoiminnasta oli löydetty myös uusia ideoita vapaa-ajanviettoon. Varsinkin tytöt olivat innostuneet askartelemaan vapaa-ajallakin.

“se on mulle ainakin et maanantaikin voi olla kiva”

(poika c, 14)

“oon ulkona tai sit mä vien kissan ulos tai sit mä oon kännykällä tai sit mä pelaan minecraftia no enemmän mä oon kyl ulkona”

(tyttö b, 8)

“mä oon innostunu askartelemaan mul on niinku varmaan jo ainaki yks laatikollinen täynnä niitä ja äiti sanoo et nyt keksit niille jonkun muun paikan ku se lipasto”

(tyttö a, 11)

6.2.4 Koulu

Koulussa mukavina asioina pidettiin kavereita, opettajia sekä eri kouluaineita kuten kuvaamataittoa. Ikävinä asioina koulussa vastaajat pitivät rauhattomuutta, kiusaamista ja pakollista ulos menoa välitunnilla.

“mun mielestä siellä on kavereita ei tuu tylsää”

(poika a, 15)

“mä sanoisin kans et opettajat on mukavia ja näkee kavereita”

(tyttö a, 13)

“tyhmintä on se et kiusataan ja et luokas ei oo rauhallista”

(tyttö a, 14)

Välitunnilla juteltiin, leikittiin ja pelattiin. Yksi vastaajista piti välitunnilla pelaamista huvittavana, koska pelaajat sijoittuvat pihalla samaan paikkaan joka välitunti. Toisaalta pelaamisen nähtiin myös olevan ainut asia mitä välitunnilla voi tehdä, koska kaikki muutkin pelaavat.

“pelaan mitä muutakaan tekisi ku on 500 oppilasta koulussa jotka kaikki pelaa välkällä”

(poika a, 13)

“lähinnä vaan jutustelen ihmisten kanssa koska meil ei oo siellä koulun pihalla kauheesti tekemistä”

(tyttö b, 9)

6.3 Hymynaama-kyselylomake lapsille

Havainnointi kertojen jälkeen kävimme jokaisessa pienryhmässä ja ne lapset, jotka olivat saaneet vanhemmiltaan luvan ja halusivat itse kyselyyn vastata täyttivät lomakkeen. Pyysimme ryhmäläisiä täyttämään kyselylomakkeen, jossa hymynaamojen avulla selvitettiin heidän omaa kokemustaan pienryhmätoiminnasta. Neljä poikaryhmän jäsentä, kuusi alakoulun tyttöryhmän jäsentä sekä kolme yläkoulun tyttöryhmän jäsentä vastasivat kyselylomakkeeseen. Lomakkeessa oli kymmenen kysymystä ja lisäksi halutessaan lapset saivat piirtää tai kirjoittaa muita mieleen tulevia asioita pienryhmätoiminnasta lomakkeen taakse. Lomakkeen taakse piirrettiin hymynaamoja tai toimintaa kuvaavia asioita kuten askartelua.

Kyselylomakkeeseen vastasi yhteensä 13 lasta. Kaikki vastaajat kokivat voivansa olla ryhmässä omana itsenään ja toiminnan olleen hyödyllistä (13/13). Yksi vastaajista ei osannut sanoa onko osallistunut toimintaan mielellään eikä ollut myöskään varma suosittelisiko toimintaa kaverille. Muut vastaajat pitivät ryhmän toimintaa mielekkäänä ja suosittelisivat sitä myös kaverille. Yksi vastaajista ei halunnut jatkaa ryhmässä tulevaisuudessa. Kaikki vastaajat kokivat ryhmän ohjaajan kannustavaksi ja tukevaksi. Lähes kaikki vastaajat olivat löytäneet kavereita pienryhmätoiminnasta (12/13). Vain yksi ryhmäläisistä oli löytänyt harrastuksen pienryhmän avulla.

6.3.1 Hymynaama-kyselylomakkeen tulokset

Yläkoulun poikaryhmäläisten mielestä toiminta on ollut sekä hyödyllistä että mieluista. Jokainen vastaaja oli voinut olla ryhmässä oma itsensä. Ryhmässä haluaisi jatkaa kolme vastaajista. Kaikki poikaryhmäläiset suosittelivat ryhmää kavereille. Vastaajista yksi ei ollut löytänyt uusia kavereita pienryhmästä. Kaikki kokivat ryhmän ohjaajan kannustavaksi ja tukea antavaksi. Yksi pojista oli löytänyt uuden harrastuksen pienryhmätoiminnan avulla.

Alakoulun tyttöryhmäläisten mielestä toiminta oli ollut sekä hyödyllistä että mieluista. Yhtä lukuunottamatta kaikki olivat löytäneet uusia kavereita pienryhmästä. Uuden harrastuksen löytymisessä pienryhmä oli auttanut yhtä vastaajaa, yksi oli jättänyt kohdan täyttämättä ja loput vastaajista ei ollut löytänyt harrastusta. Kaikki alakoulun tyttöryhmäläisistä kokivat ohjaajan olleen kannustava ja antaneen tukea. Jokainen vastaaja oli osallistunut ryhmän toimintaan mielellään ja haluaisi myös jatkaa ryhmässä. Kaikki tytöt kokivat voineensa olla ryhmässä omana itsenään ja jokainen suosittelisi ryhmätoimintaa myös kaverille.

Yläkoulun tyttöryhmäläisten mielestä toiminta oli ollut hyödyllistä ja mieluista. Kaikki olivat löytäneet ryhmästä uusia kavereita. Jokainen vastaaja halusi jatkaa ryhmässä ja he kokivat voineensa olla ryhmässä omana itsenään. Yksi vastaajista ei osannut sanoa onko osallistunut toimintaan mielellään eikä myöskään ollut varma suosittelisiko toimintaa kaverille. Muut pitivät toimintaa mielekkäänä ja suosittelisivat sitä myös kaverille. Tytöt kokivat ryhmän ohjaajan kannustavaksi ja tukevaksi. Yläkoulun tyttöryhmäläisistä kukaan ei ollut löytänyt uutta harrastusta pienryhmän avulla.

6.4 Kyselylomakkeet

Kysely suunnattiin pienryhmään osallistuneiden lasten vanhemmille, opettajille, kuraattoreille ja ryhmänohjaajille. E-kyselylomakkeen linkki lähetettiin toukokuussa 2015 kolmelle kuraattorille, jotka välittivät sen eteenpäin vanhemmille ja opettajille. Emme tämän vuoksi

pystyneet laskemaan kyselymme vastausprosenttia, koska meillä ei ole tarkkaa tietoa siitä, kuinka monelle henkilölle koulukuraattorit kyselymme lähetti. Lisäksi lähetimme kyselyn linkin kaikille ryhmänohjaajille. Vastausaikaa kyselylle oli aluksi kaksi viikkoa, mutta työntekijöiden pyynnöstä vastausaikaa jatkettiin kahteen kertaan. Kyselyyn tuli vastauksia yhteensä 22. Opettajilta emme saaneet yhtään vastausta.

Jaoimme kysymykset teemoihin otsikoimalla ne seuraavasti: Taustatiedot, Ystävät, Harrastukset, Koulu, Arvioi pienryhmätoiminnan vaikutusta ja Palaute. Taustakysymyksiä oli kymmenen. Ryhmätoiminnan tavoitteiden toteutumista selvitettiin näiden teemojen avulla.

6.4.1 Taustatiedot

Aineistosta 14 tuli ryhmänohjaajilta, 4 huoltajilta ja 4 koulukuraattorilta. Ryhmänohjaajat olivat koulutukseltaan opiston tai alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita, koulukuraattorilla oli ylempi korkeakoulututkinto. Huoltajilla oli lukio/ammattikoulututkinto. Lapset, joita vastaukset koskivat, kävivät Peltosaaren, Harjurinteen, Karan ja Pohjolanrinteen koulua. Heistä 11 oli tyttöjä ja 11 poikia ja he olivat iältään 9-15-vuotiaita. Lapset olivat osallistuneet pienryhmään kahdesta kerrasta kolmeen lukukauteen.

6.4.2 Ystävät

Ennen pienryhmiin osallistumista ryhmänohjaajien vastausten perusteella suurimmalla osalla lapsista oli ystäviä yksi tai kaksi. Vastaajien mukaan kahdella lapsella ei ollut yhtään ystävää. Kuraattorien mukaan kahdella lapsella oli ystäviä yksi tai kaksi ja ilman ystävää oli yksi lapsi. Huoltajien vastausten mukaan kahdella lapsella ei ollut yhtään ystävää.

“Lapsi itse ei valita yksinäisyyttä mutta uskon olevan yksinäinen. Vaikka joku on joskus tullut ovelta hakemaan, lapsi ei lähde, haluaa olla kotona. Nyt ei ole nähnyt ketään koulun jälkeen sitten syksyn ollenkaan.”

(vanhempi a)

Ryhmänohjaajat eivät olleet osanneet arvioida lasten nykyhetken kaverisuhteita, koska eniten valittiin en osaa sanoa kohtaa. Ne kaksi lasta, joilla ei ollut ystäviä pienryhmän alkaessa olivat kuitenkin ryhmänohjaajien vastausten perusteella saaneet ystäviä. Huoltajien vastausten mukaan toinen lapsista, kenellä ei ollut ystäviä aikaisemmin, oli saanut kavereita. Pienryhmästä on jäänyt kavereita, joita tavataan vapaa-ajalla. Osalla lapsista uusien ystävyysuhteiden muodostaminen oli kariutunut, koska lapsi koki itsensä erilaiseksi. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että lapsen nykyiset ystävyysuhteet tukevat lapsen positiivista kehitystä.

Ennen pienryhmätoimintaan osallistumista ryhmänohjaajat arvioivat yhdeksän lapsen kokeen itsensä yksinäiseksi. Suurin osa ryhmänohjaajista ei osannut arvioida, tunteeko lapsi itsensä nyt yksinäiseksi. Huoltajista kaksi arvioi lapsensa olleen yksinäisiä ennen pienryhmätoimintaa, eivätkä he osanneet arvioida ovatko lapset edelleen yksinäisiä.

Kysymys: Kuvaile tarkemmin lapsen ystävyysuhteita

Vanhempi:

“Lapsi ei itse valita yksinäisyyttä mutta uskon olevan yksinäinen. Vaikka joku on joskus tullut hakemaan ovelta, lapsi ei lähde, haluaa olla kotona. Nyt ei ole nähnyt ketään koulun jälkeen sitten syksyn ollenkaan.”

(vanhempi a)

“Aikaisemmin haki huomiota netissä sosiaalisessa mediassa. Ulosanti “normaalista” poikkeavaa ja ehkä siksi hiukan syrjitty kaveri koulussa. Pienryhmätoiminnan kautta saanut uusia kavereita, joiden kanssa hengaila koulussa. Pienryhmätoiminnan kautta myös löytänyt tiensä nuorisokeskus Monarille, josta saanut vapaa-ajan kavereitakin.”

(ohjaaja a)

“Poika haluaisi kavereita, mutta kokee heidän olevan erilainen, kuin itse on. Kavereita on netissä, jossa poika viettää n. 6-8h päivässä aikaa.”

(kuraattori a)

6.4.3 Harrastukset ja vapaa-ajanvietto

Kysymys: Kuvaile tarkemmin lapsen vapaa-ajan viettoa ennen pienryhmätoimintaa

“Netissä ajanviettoa ja kotona yksin oleskellen”

(kuraattori a)

“Paljon kotona kirjojen, sarjakuvien ja television äärellä. Harvakseltaan kaverin kanssa joko kotona tai kaverin luona. Vielä harvemmin ulkona tai harrastamassa”

(ohjaaja b)

“Kotona vanhempien kanssa, harrastuksissa joskus.”

(vanhempi b)

Ennen pienryhmätoiminnan alkamista suurin osa lapsista vietti vapaa-aikaansa vanhempien ja muiden perheenjäsenten kanssa. Vastaajien mukaan kymmenen lasta vietti vapaa-aikaa yksin. Lähes kaikki huoltajat vastasivat lastensa pelaavan ja olevan netissä vapaa-ajalla. Kuraattoreista kaikki vastasivat lasten viettävän aikaa netissä ja kaksi pelaten. Vastaajien mukaan vain muutamat lapset viettivät aikaa harrastuksissa. Pienryhmätoiminnan alkamisen jälkeen lapset viettivät vapaa-aikaa ystävien ja vanhempien/muiden perheenjäsenten kanssa. Muutosta aikaisempaan tuli ystävien kanssa vietetyn ajan suhteen. Aikaisemmin ennen pienryhmään osallistumista lapset viettivät enemmän aikaa yksin kuin kavereiden kanssa. Vanhempien/muiden perheenjäsenten kanssa vietettiin suunnilleen saman verran aikaa ennen pienryhmää ja pienryhmän alkamisen jälkeen. Vastaajien mukaan netissä oleminen ja pelaaminen vähentyivät hieman verrattuna aikaisempaan.

Kysymys: Kuvaile tarkemmin lapsen vapaa-ajan viettoa tällä hetkellä

“Nuorisokeskus Monarilla”

(ohjaaja a)

“Poika osallistui pienryhmätoimintaan mielellään ja lisäksi on rippikoulutoiminnassa ahkerasti mukana”

(kuraattori a)

“Poika on saanut itseluottamusta ja puhuu tällä hetkellä selvemmin ja aikaisemmin hyvin hiljainen poika puhuu nyt enemmän. Lisäksi ajelee nyt mopolla, joka on oikeastaan uusi harrastus ja sen myötä ulkona ja kavereiden kanssa.”

(ohjaaja a)

Suurimmalla osalla lapsista ei ollut vastaajien mukaan harrastusta ennen pienryhmätoimintaa ja vain yksi lapsi on aloittanut uuden harrastuksen pienryhmätoiminnan aikana. Vastausten perusteella lapset harrastivat tai olivat harrastaneet ratsastusta/ eläintenhoitoa, voimistelua, bujinkania, uintia, salibandya, kitaransoittoa, on off sulkapalloa, tanssia, lenkkeilyä, piirtämistä kotona, netissä pelaamista, ulkona liikkumista, mopoilua ja kitaransoittoa. Harrastuksissa käytiin noin kerran viikossa.

Puolet vastaajista oli sitä mieltä, että lapsen nykyiset harrastukset tukevat lapsen positiivista kehitystä. Toinen puoli vastaajista koki, etteivät osanneet arvioida sitä tukevatko harrastukset lapsen positiivista kehitystä. Yksi vastaaja koki harrastusten tukevan osittain lapsen positiivista kehitystä.

Kysymys: Kuvaile miten nykyiset harrastukset tukevat lapsen positiivista kehitystä.

“Mopoilun ansiosta on ulkona ja poissa kotoa kavereiden kanssa. Itseluottamuksen kasvu ja oman elämän hallintataitojen kehittyminen.”

(ohjaaja a)

“On hienoa kuulua johonkin yhteisöön ja urheilullinen kaveri pääsee toteuttamaan itseään”

(ohjaaja a)

6.4.4 Pienryhmätoiminnan vaikutukset lapseen/nuoreen

Kuvio 1 Pienryhmätoiminnan aikana tapahtuneet muutokset

Kyselylomakkeessa pyydettiin kuvaamaan lapsessa pienryhmätoiminnan aikana tapahtuneita muutoksia mielialan, käytöksen, aktiivisuuden, vireyden, päivärytmin, netissä ja pelaamisessa käytetyn ajan, nukkumisen ja suhteiden vanhempien ja muiden läheisten kanssa sekä ystävyysuhteiden, vapaa-ajan vieton, ruokailun ja jonkin muun vaihtoehdon kautta.

Ryhmänohjaajat arvioivat lasten mielialoissa tapahtuneen joko kohtalaista tai vähäistä positiivista muutosta yhdentoista lapsen kohdalla. Neljä vanhempaa ja kaksi kuraattoria arvioi myös vähäistä tai kohtalaista positiivista muutosta tapahtuneen mielialassa. Yhden lapsen mielialassa oli kuraattorin vastauksen mukaan ollut huomattava positiivinen muutos. Loput vastaajat eivät huomanneet muutosta tapahtuneen.

Lasten käytöksessä vähäistä tai kohtalaista muutosta taas oli ryhmänohjaajien mukaan tapahtunut kymmenen lapsen kohdalla ja vanhempien mukaan kolmessa vastauksessa. Kuraattorit arvioivat yhden kohdalla tapahtuneen kohtalaista positiivista muutosta ja yhden kohdalla huomattavaa positiivista muutosta.

Aktiivisuudessa kohtalaista tai vähäistä positiivista muutosta oli tapahtunut ryhmänohjaajien mukaan kymmenen lapsen kohdalla, vanhempien vastauksissa kolmen lapsen kohdalla ja kuraattorien mukaan kahden lapsen kohdalla. Lisäksi yhdessä kuraattorin vastauksessa aktiivisuudessa oli tapahtunut huomattavaa positiivista muutosta.

Vireydessä kohtalaista tai vähäistä positiivista muutosta pienryhmätoimintaan osallistumisen jälkeen oli tapahtunut ohjaajien mukaan neljän lapsen kohdalla. Kahden kohdalla muutosta ei ollut tapahtunut ja kuuden lapsen kohdalla ryhmänohjaajat arvioivat, etteivät voi arvioida asiaa. Vanhempien vastausten mukaan vähäistä tai kohtalaista muutosta oli tapahtunut kahden kohdalla ja kahden kohdalla muutosta ei ollut havaittavissa. Kuraattorit arvioivat muutosta tapahtuneen kaikkien arvioimiensa lasten kohdalla, kahden kohdalla vähäistä positiivista muutosta, yhden kohtalaista positiivista muutosta ja yhden kohdalla huomattavaa positiivista muutosta.

Päivärytmissä vähäistä tai kohtalaista positiivista muutosta oli tapahtunut vanhempien vastauksissa kahden lapsen kohdalla ja kuraattorien mukaan kolmen lapsen kohdalla. Ohjaajat vastasivat, etteivät pysty arvioimaan muutosta päivärytmissä.

Netissä olosta ja pelaamisesta vähäistä tai kohtalaista positiivista muutosta oli tapahtunut vanhempien ja kuraattorien mukaan yhteensä neljässä lapsessa. Muut vastaajat eivät olleet huomanneet muutosta.

Nukkumisessa vähäistä ja kohtalaista positiivista muutosta olivat vanhemmat ja kuraattorit arvioineet neljän lapsen kohdalla. Ohjaajat eivät pystyneet arvioimaan muutosta nukkumisessa.

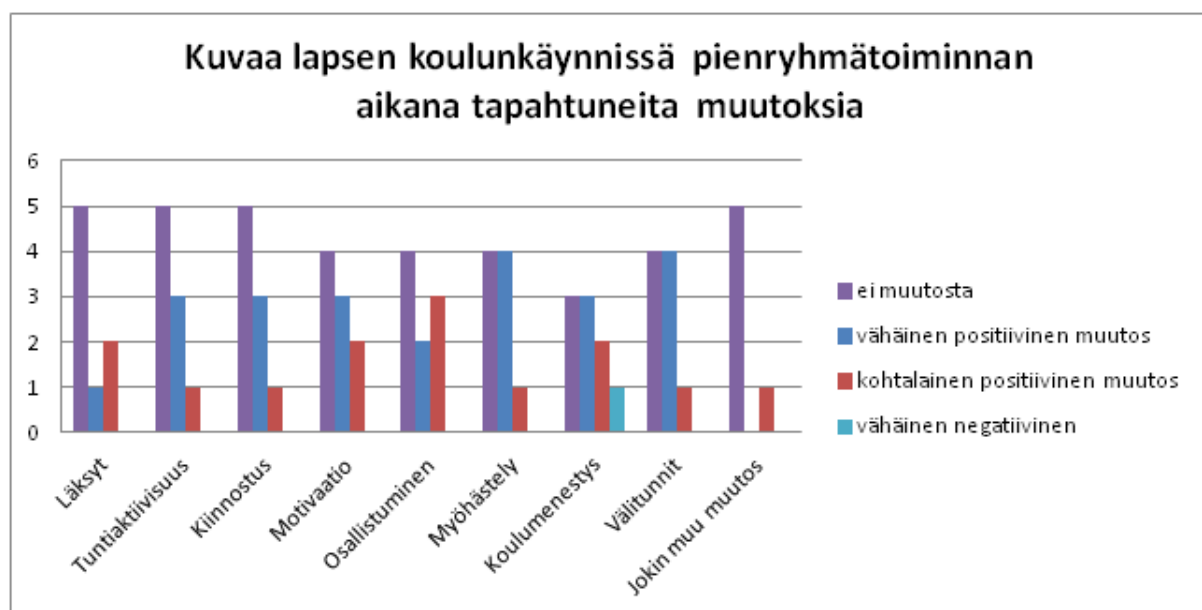
Vähäistä tai kohtalaista positiivista muutosta on tapahtunut suhteessa vanhempiin/muihin läheisiin ohjaajien mukaan yhden lapsen kohdalla, vanhempien mukaan kahden lapsen ja kuraattorien mukaan kolmen lapsen kohdalla.

Vapaa-ajan vietossa vähäistä tai kohtalaista positiivista muutosta oli tapahtunut ohjaajien mukaan kahden lapsen kohdalla, vanhempien mukaan kahden lapsen kohdalla ja kuraattorien mukaan neljän lapsen kohdalla.

Ruokailussa tapahtuneita positiivisia muutoksia vanhemmat olivat huomanneet kahden lapsen kohdalla, toisen lapsen kohdalla muutos oli vähäistä ja toisen kohtalaista. Kahden muun lapsen kohdalla vanhemmat vastasivat, etteivät ole havainneet muutosta. Kuraattorit vastasivat yhden lapsen kohdalla tapahtuneen vähäisen positiivisen muutoksen ruokailussa. Ohjaajat eivät olleet huomanneet muutosta.

Ystävyyssuhteisiin vähäistä tai kohtalaista positiivista muutosta ohjaajien mukaan oli tapahtunut neljän lapsen kohdalla. Yhdeksässä ohjaajien vastauksessa he olivat jättäneet kohdan tyhjäksi. Vanhemmat arvioivat, että vähäistä tai kohtalaista positiivista muutosta oli tapahtunut kolmen lapsen kohdalla. Yhden kohdalla muutosta ei vanhempien mukaan ollut tapahtunut. Kuraattorien vastausten perusteella yhden oppilaan kohdalla positiivinen muutos oli ollut vähäistä ja yhden kohdalla kohtalaista. Kahden lapsen kohdalla muutosta ei ollut tapahtunut.

Jokin muu kohdassa kahdessa ryhmäohjaajan vastauksessa oli tapahtunut kohtalaista positiivista muutosta. Perusteluiksi toisessa vastauksessa sanottiin lapsen rohkeuden kasvaneen ja toisessa vastauksessa kerrottiin lapsen kyyneen palaamaan yleisopetukseen kuntouttavalta luokalta osittain pienryhmätoiminnan ansiosta. Vanhemmat eivät arvioineet muutosta tässä kohtaa tapahtuneen. Yhdessä kuraattorin vastauksessa arvioitiin vähäistä positiivista muutosta tapahtuneen, mutta ei avattu tarkemmin missä asiassa muutosta oli tapahtunut.

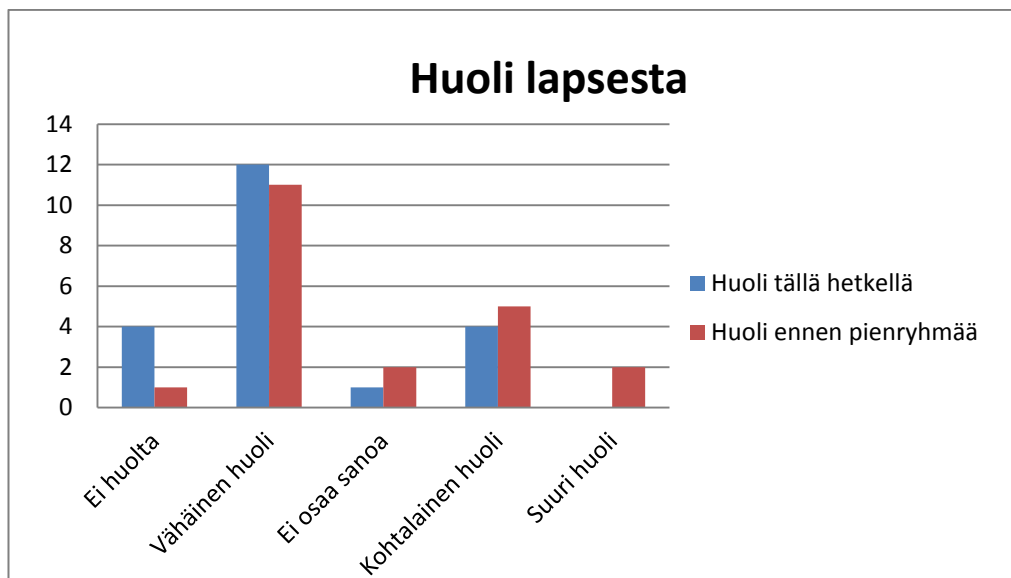
Kuvio 2 Koulunkäynnissä pienryhmätoiminnan aikana tapahtuneet muutokset

Lapsen koulunkäynnissä pienryhmätoiminnan aikana tapahtuneita muutoksia kysyttiin läksyjen, tuntiaktiivisuuden, kiinnostuksen, motivaation, osallistumisen, myöhästelyn, koulumenestyksen ja välitunti käyttäytymisen kautta. Loppuun lisättiin myös “joku muu” kohta, mikäli muutosta olisi tapahtunut, jossain listan ulkopuolelle jääneessä asiassa. Ohjaajat eivät kokeneet voivansa arvioida koulunkäyntiin liittyviä muutoksia, joten tässä osiossa on vain vanhempien ja kuraattorien vastauksia.

Vanhempien vastausten mukaan läksyissä vähäistä positiivista muutosta oli tapahtunut yhden kohdalla ja kohtalaista positiivista muutosta yhden. Kaksi vanhempaa arvioi, ettei muutosta ollut tapahtunut. Kuraattorit arvioivat samalla tavalla vanhempien kanssa. Tuntiaktiivisuudessa sekä kiinnostuksessa koulunkäyntiä kohtaan kaksi vanhempaa ja kaksi kuraattoria arvioivat tapahtuneen joko vähäistä tai kohtalaista positiivista muutosta.

Osallistuminen ja motivaatio olivat kasvaneet vähän tai kohtalaisesti vanhempien vastausten perusteella kahden oppilaan kohdalla ja kuraattorien mukaan kolmen oppilaan kohdalla. Myöhästelyyn taas vanhempien mukaan vähäistä tai kohtalaista positiivista muutosta oli tapahtunut kolmen lapsen ja kuraattorien mukaan kahden lapsen kohdalla.

Koulumenestys oli parantunut vähän tai kohtalaisesti pienryhmätoimintaan osallistumisen aikana vanhempien mukaan kolmessa vastauksessa ja kuraattorien mukaan kahdessa vastauksessa. Yhden oppilaan kohdalla kuraattorin mukaan pienryhmätoimintaan osallistumisen aikana koulumenestyksessä oli tapahtunut vähäinen negatiivinen vaikutus. Välitunteihin vähäistä tai kohtalaista positiivista muutosta oli vanhempien mukaan kahden lapsen kohdalla ja kuraattorien mukaan kolmen lapsen kohdalla. Joku muu kohtaan kaikki vanhemmat ja kuraattorit rastittivat ei muutosta kohdan. Yksi ohjaaja vastasi kohtalaista positiivista muutosta tapahtuneen, koska yksi oppilas oli kyennyt siirtymään takaisin yleisopetukseen osittain pienryhmätoiminnan ansiosta.

Kuvio 3 Huoli lapsesta ennen ja jälkeen pienryhmätoiminnan

Vastaajien tuli valita kuinka huolissaan he ovat lapsista nyt ja ennen pienryhmää. Ennen pienryhmää ohjaajat olivat hieman huolissaan yhdeksästä lapsesta, melko huolissaan yhdestä lapsesta ja erittäin huolissaan yhdestä lapsesta. Vanhemmista kaksi oli melko huolissaan, yksi ei osannut sanoa ja yksi oli hieman huolissaan. Kuraattoreista kaksi oli melko huolissaan, yksi erittäin huolissaan ja yksi hieman huolissaan.

Tällä hetkellä ohjaajista kaksi oli melko huolissaan, kahdeksan hieman huolissaan ja yksi ei ollut yhtään huolissaan. Vanhemmista kaksi oli hieman huolissaan, yksi ei osannut sanoa ja yksi melko huolissaan. Kuraattoreista kaksi oli hieman huolissaan, yksi melko huolissaan ja yksi ei yhtään. Vastaajien mukaan huolta aiheuttivat yksinäisyys, lapsen yhteisöllisyyden kaipuu, uusien ystävyysuhteiden solmimisen vaikeus ja sitä kautta epätoivoinen käyttäytyminen sekä vaihtelevat mielialat.

6.4.5 Palaute pienryhmätoiminnasta

Vastausten perusteella lähes kaikki lapset osallistuivat pienryhmätoimintaan joko innostuneesti tai mielellään. Yksi lapsi ei halunnut osallistua toimintaan ja yksi taas suhtautui yhden-
tekevästi pienryhmätoimintaan osallistumiseen.

Kaikkien vastaajien mielestä pienryhmätoiminta on tärkeää. Heidän mielestään pienryhmätoiminta on tärkeää, koska se on tärkeä sosiaalisen kasvun tuki. Huoltajat olivat iloisia, että tällaista toimintaa järjestetään ja kertoivat lastensa osallistuneet toimintaan mielellään. Pienryhmätoiminnassa he olivat saaneet uusia ystäviä ja kokeilla uusia asioita. Ryhmänohjaajien

vastausten mukaan toiminta on tärkeää, koska moni osallistuja oli saanut ystäviä pienryhmästä. Monen ryhmäläisen itsetunto oli kohentunut, kun oli saanut onnistumisen kokemuksia sosiaalisissa tilanteissa pienryhmässä. Monikaan ei ollut kovin suosittu koulussa, mutta pienryhmässä oli pystynyt vapautumaan ja saanut varmuutta sosiaalisiin tilanteisiin. Yksi lapsi oli päässyt takaisin yleisopetukseen osittain pienryhmän ansiosta. Tärkeänä pidettiin myös mahdollisuutta saada aikuisen tukea.

“Ihanaa, että jotain tällaista järjestetään ja yritetään tukea. Kiitos siitä!”

(vanhempi c)

“Pienryhmätoiminnan kautta sai rohkeutta olla oma itsensä ja antaa aikaa kaverisuhteiden syntymiselle.”

(ohjaaja c)

“Juuri niiden ystävyyssuhteiden solmimisen vuoksi sekä aikuisen tuen saaminen mahdollistuu myös vapaa-ajalla pienryhmätoiminnan vuoksi.”

(kuraattori a)

Kysyttäessä kehittämissuhteita pienryhmätoiminnalle useimmat vastaajat jättivät kohdan tyhjäksi. Ainoastaan osa ryhmänohjaajista vastasi tähän kohtaan. Huoltajilta tai koulukuraattorilta ei siis saatu yhtään kehittämissuhteita. Kehittämissuhteissa toivottiin, että toiminta olisi pitkäkestoisempaa ja että pienryhmätoiminnan rinnalla olisi myös yksilötyöskentelyä, jotta jokaisen lapsen tai nuoren yksilölliset tarpeet pystyttäisiin ottamaan paremmin huomioon. Pienryhmätoiminnan kohderyhmänä ovat hiljaiset ja syrjäanvetäytyvät lapset ja nuoret, joilla saattaa kestää pitkäänkin luottamuksellisen ihmissuhteen luominen ja sen vuoksi he hyötyisivät pitkäkestoisesta työskentelystä enemmän. Yhdessä vastauksessa toivottiin, että pienryhmätoimintaa mainostettaisiin suoraan lapsille/nuorille ja heidän vanhemmilleen, jotta ryhmiin saataisiin enemmän osallistujia. Tällä hetkellä opettajat ehdottavat mahdollisia osallistujia pienryhmiin ja tällä systeemillä vastaajan mukaan paljon potentiaalisia oppilaita karsiutuu pois.

“Sitä voisi mainostaa suoraan nuorille ja vanhemmille. On todella harmillista, että yläkoulujen ryhmiin ei saada porukkaa, vaikka yksinäisiä nuoria on kouluissa paljon. Opettajat ei välttämättä pysty sanomaan/huomaamaan oppilaan yksinäisyyttä.”

(ohjaaja d)

7 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Ennen tutkimuksen aloittamista haimme opinnäytetyöllemme tutkimusluvan Riihimäen kaupungin sivistystoimen johtajalta. Hankekoordinaattorin kanssa sovittiin, että he keräävät vanhemmilta luvat lasten ja nuorten havainnointiin ja haastatteluihin. Opinnäytetyössämme emme tuo esiin lasten ja nuorten nimiä tai muutenkaan kuvaa haastateltavia tunnistettavasti. Tutkittaessa lapsia on oltava erityisen tarkka tutkimuksen etiikasta. Kerroimme lapsille mennessämme havainnoimaan ja haastattelemaan heitä, keitä olemme ja minkä vuoksi olemme paikalla. Toimimme esiin, että osallistuminen on vapaaehtoista, emmekä painostaneet ketään vastaamaan vasten omaa tahtoaan.

7.1 Eettisyys

Tutkittaessa ihmisiä eettiset normit perustuvat pääsääntöisesti neljään periaatteseen, jotka ovat hyötyperiaate, vahingon välttämisen periaate, autonomian kunnioituksen periaate ja oikeudenmukaisuuden periaate. Tutkittavia koskevien tietojen luottamuksellisuuden säilyttämisen periaate sisältyy myös normeihin. Lähtökohtana on aina ihmisarvon kunnioittaminen turvaamalla tutkittavien itsemääräämisoikeus, vahingoittumattomuus ja yksityisyys. Itsemääräämisoikeutta pyritään kunnioittamaan sillä, että tutkittava saa itse päättää osallistumisestaan tutkimukseen ja hänelle annetaan riittävästi tietoa tutkimuksesta ja tutkimukseen osallistumisesta päätöksentekoa varten. Henkisen vahingon välttämiseen kuuluu olennaisesti tutkittavien kunnioittaminen vuorovaikutustilanteessa. Yksityisyyden kunnioittaminen tarkoittaa sitä, että ihmisellä itsellään on oikeus määrittää se, mitä tietojaan he tutkimuskäyttöön antavat. Myöskään tutkimustekstejä ei saa kirjoittaa niin, että yksittäiset tutkittavat olisi tunnistettavissa niistä. (Kuula 2015, 58 - 64.)

Myös lapsille pitää antaa oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi omilla ehdoillaan. Tämän vuoksi myös lasten oikeus osallistua tutkimuksiin on perusteltua. Sen lisäksi, että lapsilta itseltään kysytään lupa tutkimukseen osallistumisesta pitää tutkimuksesta informointi olla kohderyhmän mukaista. (Kuula 2015, 147.) Lapsia tutkittaessa on tärkeä pitää mielessä koko tutkimusprosessin ajan lapsiystävällisyys ja tutkimuksen etiikka. Osallistuminen tutkimukseen ei saa häiritä koulutyöskentelyä eikä yöunia. Lapsen vanhempia täytyy informoida tutkimuksesta ja heillä on mahdollisuus estää tutkimukseen osallistuminen. Myös lapsilta tulee pyytää lupa tutkimukseen osallistumisesta ja antaa mahdollisuus kieltäytyä. Ennen haastattelua on hyvä haakeutua apuopettajaksi tai hiljaiseksi vierailijaksi luokkaan. Lasten on tärkeä saada tutustua ja tottua rauhassa tutkijaan. (Aarnos 2010, 173; Langström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010, 33.)

7.2 Luotettavuus

Tutkimuksen laatua voidaan jäsentää sisäisellä ja ulkoisella validiteetilla. Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen sisäistä logiikkaa ja johdonmukaisuutta. Ulkoisella validiteetilla taas tarkoitetaan sitä, miten hyvin tutkimuksen tuloksia voidaan siirtää yhden tutkimuksen yhteydestä toisen tutkimuksen yhteyteen. Validiteettia voidaan luokitella myös monilla muilla tavoilla. Tutkimuksessa tulisi kuvata aineisto tarkasti ja analyysi selkeästi sekä antaa riittävästi tietoa tehdyistä valinnoista. (Ronkainen ym. 2013, 130 - 136, Metsämuuronen 2009, 65.)

Laadullisen tutkimuksen etuna on pidetty sen läheisyyttä tutkittavaan ilmiöön. Tästä huolimatta myös laadullista tutkimusta tulee tarkastella validiteettien näkökulmasta. Myös laadullisissa tutkimustavoissa on kyse tiedon tuottamisesta erilaisten valintojen ja tulkintojen pohjalta. Ollakseen hyvä, tutkimuksen tulisi olla sekä validia että reliaabelia. (Ronkainen ym. 2013, 130 - 131.)

Laadullisen tutkimuksen reliabiliteetin eli luotettavuuden kriteereinä voidaan pitää uskottavuutta, siirrettävyyttä, varmuutta ja vahvistavuutta. Uskottavuudella tarkoitetaan vastaavako tutkijan käsitykset ja tulkinnat tutkittavien käsityksiä ja tarkistaa ne. Tutkimustulosten siirrettävyys on tietyn ehdoin mahdollista, vaikka yleisesti katsotaan etteivät yleistyksyet ole todennäköisiä. Tutkijan ennako-oletusten huomioon ottaminen lisää tutkimuksen varmuutta. Vastaavaa tapausta käsitelleistä tutkimuksista saadaan tukea tehtyihin tulkintoihin omassa tutkimuksessa. Perimmiltään on kysymys tutkimuksen arvioinnin taustalla olevien väitteiden totuudenmukaisuudesta ja perusteltavuudesta. (Eskola & Suoranta 2008, 211 - 212.)

Ennen kaikkea luotettavuus tarkoittaa kehittämistoiminnassa sen käyttökelpoisuutta. Kehittämistoiminnan yhteydessä syntyvän tiedon tulee olla hyödyllistä. Tutkimusta koskevat tulkinnat ja valinnat tulee tehdä näkyviksi, jotta toiset pystyvät arvioimaan tulosten käyttökelpoisuutta omassa työssään. (Toikko & Rantanen 2009, 121 - 126.)

Lapset ja aikuiset ovat eriarvoisessa asemassa suhteessa toisiinsa. Lapset ovat tottuneet saamaan ohjeita ja käskyjä aikuiselta, joten lapsen voi olla hankala kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta. Lapset ovat myös vaikutuksille alttiita ja heidän mielipiteisiinsä on helppo vaikuttaa. Lapsella on luontainen halu miellyttää ja vastata odotusten mukaisesti. Tämä tulisikin ottaa huomioon tutkittaessa lapsia mahdollisimman luotettavien tulosten saamiseksi. (Greene & Hogan 2009, 63.)

8 Johtopäätökset

Jopa 15-20 prosenttia kouluikäisistä lapsista kärsii psykososiaalisista ongelmista; peloista, yksinäisyydestä, kiusatuksi tulemisesta, masennuksesta, ahdistuksesta ja pahasta olost. Opettajan ajan mennessä äänekkäiden ja heikoimpien auttamiseen, voivat niiden lasten, jotka jäävät ilman huomiota, pienetkin ongelmat paisua suuriksi. Oppilaiden sosiaalisten taitojen tärkeyttä painotetaan perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Perusopetuksen arjessa näkyy lasten ja nuorten psykososiaalisen pahoinvoinnin lisääntyminen, jolloin yhä suurempi osa opettajan työajasta menee oppilashuollollisiin asioihin. (Junttila 2010, 33 - 34.) Huolenpitoa-hankkeen pienryhmätoiminnalla pyritään tukemaan juuri näitä hiljaisia, näkymättömiä oppilaita, joiden tarpeet ja ongelmat jäävät helposti muuten huomaamatta. Myös havainnointiemme ja ryhmäläisten sekä kyselylomakkeen vastausten mukaan pienryhmät ovat tarpeellisia ja niiden toiminta hyvin perusteltua.

Aloitamme johtopäätökset ryhmän havainnointien, hymynaama-kyselylomakkeen ja ryhmähaastattelujen tulosten kokoamisella, jonka jälkeen siirrymme e-kyselylomakkeen avulla saatujen tulosten johtopäätösten esittelyyn. Lopuksi vielä kokoamme kaikki johtopäätökset yhteen.

8.1 Johtopäätökset: havainnoinnit ja hymynaama- kyselyt

Ryhmille asetetut tavoitteet toteutuivat suurimmaksi osaksi. Havainnointikertojen aikana osoittautui, että osalle ryhmäläisistä oli muodostunut ystävyysuhteita. Yhteisöön kuuluminen tarjoaa lapselle ajanvietettä, kumppanuutta ja tunteen kuulumisesta johonkin. Lasten yhteisöissä opetellaan vuorovaikutustaitoja, yhdessä toimimista ja kompromissien tekemistä sekä oman paikan ottamista ja jämäkkyyttä. Yhteisöön kuulumisen tarjoaa mahdollisuuden lapselle opetella niitä taitoja, joita tarvitaan myöhemmin elämässä. (Marjanen, Ahonen & Majoinen 2013, 48 - 49.)

Lapsen tai nuoren ja aikuisen välille tulee luoda kannustava ja lämmin vuorovaikutussuhde, joka on yhteistyön perustana. Helpointa on saada kontakti nuoreen yhteisen tekemisen kautta. (Lämsä & Takala 2009, 189.) Kaikilla ryhmillä oli eri vetäjät ja erilaiset tekemiset, mutta lasten vastaukset olivat ryhmästä riippumatta hyvin samankaltaiset. Ryhmälle asetettuja tavoitteita oli saavutettu myös lasten vastausten perusteella. Lähes kaikki vastasivat, että olivat saaneet uusia kavereita pienryhmätoiminnan avulla. Pienryhmään osallistuminen oli auttanut vain yhtä ryhmäläistä löytämään uuden harrastuksen, joten tämä tavoite jäi lähes kokonaan saavuttamatta myös ryhmäläisten vastausten perusteella. Lasten vastausten perusteella toiminta oli koettu hyödylliseksi ja mielekkääksi.

Ryhmään liittyminen, kuuluminen ja hyväksytyksi tuleminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen ovat yksilön kehitykselle olennaisen tärkeitä asioita. Osallistuessaan ryhmän toimintaan ja vastatessaan toisten ryhmän jäsenten odotuksiin yksilön tietoisuus itsestä, ympäröivästä maailmasta sekä näiden välisestä suhteesta lisääntyy. (Jauhiainen & Eskola 1994, 14 - 16.) Yhteisössä voi saada tukea, tulla ymmärretyksi, kokea yhteenkuuluvuutta, jakaa vaikeuksia ja olla omana itsenään. Rakentavana eli positiivisena yhteisöllisyytenä voidaan pitää kaikkea sitä toimintaa, joka ylläpitää ja rakentaa yhteisöä. Ihmiset pääsevät yhdessä osallistumaan asioiden käsittelyyn ja näin vaikuttamaan lopputulokseen, jolloin sovittuja asioita on helpompi noudattaa ja seurata. (Haapamäki ym. 2000, 14 - 16)

Toiminnan ollessa koko ryhmälle suunnattua oli tunnelma paljon vapaampi kuin tilanteissa, joissa huomio kohdistettiin vain yhteen ryhmäläiseen kerrallaan. Tyttöryhmät näyttäytyivät enemmän aikuisjohtoisina. Toiminnassa näkyi, että mitä aikuisjohtoisempaa ja strukturoidumpaa se oli, sitä varautuneempia ja sulkeutuneempia tytöt olivat. Ohjaajan osallistuttua toimintaan vertaisena olivat lapset rennompia ja avoimempia. Lautapelin pelaaminen ja keilaaminen olivat tilanteita, jossa toiminta oli rentoa ja välitöntä. Osallistavat menetelmät toimivat parhaiten kun menetelmät itsessään eivät olleet keskiössä. Sosiaalisia taitoja opitaan vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa sekä omilta vanhemmilta. Oikea tapa toimia vuorovaikutustilanteessa löytyy onnistumisen ja epäonnistumisen kautta. (Junttila 2010, 35, Junttila ym. 2006).

8.2 Johtopäätökset: lasten haastattelut

Koulussa pienryhmätoiminta vastaa oppilaiden monenlaisiin tarpeisiin. Ryhmiä voidaan perustaa tukemaan yksittäisten oppilaiden liikunnallisia ja sosiaalisia taitoja, vastuunottokykyä, luokan me-henkeä tai järjestämään virikkeellistä iltapäivätoimintaa. Ihmissuhdetaitojen oppiminen on toiminnan yleisenä tavoitteena. Eri luokkien oppilaista voidaan koota pienryhmä. Siihen osallistuminen on vapaaehtoista. Pienryhmään osallistujat valitaan yhteistyössä oppilashuoltoryhmän ja opettajien kanssa. (Rautiainen 2005, 40.)

Tytöt eivät muistaneet, että ennen ryhmän alkamista olisivat käyneet keskustelua siitä miksi ovat pienryhmässä eikä heillä ollut selkeää käsitystä pienryhmän tarkoituksesta. Poikaryhmässä kaikki osasivat kertoa miksi he ovat valikoituneet pienryhmään. Lapsiryhmissä yhteisöllisyys kehittyy melko hitaasti. Yhteisöllisyyden tunne syntyy yhteisen tekemisen, yhteisesti sovittujen toimintatapojen, yhteisten leikkikokemusten, vuorovaikutuksen ja ystävystymisen kautta. (Koivula 2013, 25.) Yhteisen tavoitteen tiedostaminen lisää ryhmähenkeä (Laine 2005, 53). Ryhmänohjaajat ovat ennen pienryhmien alkamista tavanneet kaikki osallistujat ja tällöin lapsille on kerrottu pienryhmän tarkoituksesta. Lasten haastattelujen perusteella poikaryhmän ryhmänohjaaja on toiminnassa

ylläpitänyt tietoa ryhmän tarkoituksesta ja tavoitteista. Tyttöryhmissä keskustelua pienryhmän tarkoituksesta on käyty vain kerran ennen ryhmän alkamista ja tämän takia tytöt eivät muistaneet miksi ovat pienryhmässä mukana.

Yhteisöön kuulumisen tarjoaa lapselle ajanvietettä, kumppanuutta ja tunteen kuulumisesta johonkin. Lasten yhteisöissä opetellaan vuorovaikutustaitoja, yhdessä toimimista ja kompromissien tekemistä sekä oman paikan ottamista ja jämakkyyttä. Yhteisöön kuulumisen tarjoaa mahdollisuuden lapselle opetella niitä taitoja, joita tarvitaan myöhemmin elämässä. Jatkuvasti yhteisössä torjutuksi tuleminen tuottaa lapselle taas kokemuksen sosiaalisesti epäonnistuneesta. (Marjanen ym. 2013, 48 - 49.) Lasten haastattelujen perusteella pienryhmätoiminnalla oli positiivinen vaikutus lasten elämään. Pienryhmä on tuonut uutta sisältöä lasten elämään tarjoamalla mielekästä tekemistä vapaa-ajalle. Haastatteluissa tuli esille, että lapset olivat solmineet ystävyysuhteita pienryhmässä, vaikka pienryhmän ystävyysuhteet eivät vielä olleet siirtyneet arkielämään, vaan uusia ystäviä tavattiin pienryhmässä ja koulussa. Iän myötä kaverit tulevat yhä tärkeämmiksi lapsille ja nuorille. Yksinäisyyden kokeminen ja ystävyysuhteiden puuttuminen koulu yhteisössä merkitsevät, että nuori jää ilman kehittäväää ja rakentavaa vuorovaikutusta (Laine 2005, 178). Pienryhmätoiminta on onnistunut tarjoamaan nuorille paikan, jossa kohdataan toisia nuoria ja tullaan kohdatuksi.

Pienryhmätoiminnan yhtenä tavoitteena oli löytää uusi harrastus lapsille. Tämä tavoite jäi kokonaan toteutumatta. Olisi tärkeää luoda nuorten vapaa-ajan näkökulmasta nuoris- ja harrastustoiminnan kenttiä, joihin kaikki nuoret voivat osallistua riippumatta siitä, millainen heidän taloudellinen, kulttuurinen tai sosiaalinen taustansa on. Yhdessä nuorten kanssa aikuiset voivat yrittää poistaa toiminnan esteitä ja luoda vapaa-ajan kenttiä, jotka ovat avoimia kaikille nuorille. (Kestilä, Määttä & Peltola 2011, 144; Malin 2010.) Useimmat lapsista eivät kokeneet pienryhmien tapaamiskerroilla tehtyjä asioita mahdollisuuksiksi tutustua uusiin harrastuksiin. Kuitenkin pienryhmätoiminnan innostamana osa tytöistä kertoi askartelewansa kotona enemmänkin saatuaan malleja ja neuvoja askarteluun pienryhmässä. Pojista osa oli alkanut viettää aikaa nuorisokeskus Monarissa, joten vaikka harrastusta ei pienryhmän myötä ole löytynyt on se tarjonnut kuitenkin mahdollisuuden oppia ja löytää uusia tapoja viettää vapaa-aikaa. Nuorisotalotyötä ei haluta kohdistaa vain tietylle ryhmälle vaan se on kaikille nuorille avointa toimintaa. Nuorisotalo tarjoaa paikan tavata muita nuoria ja mahdollisuuden yhteiseen tekemiseen. (Kiilakoski, Kivijärvi, Gretschel, Laine & Merikivi 2011, 67.)

8.3 Johtopäätökset: kyselylomakkeet

Syrjäytyneet nuoret kertovat isoimmaksi ongelmakseen ystävien puutteen ja yksinäisyyden tunteen. Jopa kymmenellä prosentilla lapsista ei ole yhtään läheistä ystävää, mikä on suuri

uhka syrjäytymiselle. Hyvinvoinnin kannalta läheiset ystävyysuhteet ovat olennaisen tärkeitä. Kouluissa tarvitaan yhä enemmän kaveritaitojen ja -kontaktien opettelua. (Hytönen & Valli 2016, 18.) Kyselylomakkeen vastausten perusteella pienryhmätoimintaan osallistuneet lapset olivat melko yksinäisiä ja heillä oli vain vähän ystäviä. Pienryhmätoimintaan osallistumisen jälkeen yksinäisyyden tunne oli vähentynyt ja kavereiden määrä lisääntynyt. Vastausten perusteella pienryhmästä saadut ystävyysuhteet olivat osittain siirtyneet myös vapaa-ajalle ja vähensivät esimerkiksi netissä vietetyn ajan määrää. Vastausten perusteella muutosta netissä vietetyn ajan lisäksi oli tapahtunut juurikin kavereiden kanssa vietetyn ajan määrässä.

Asetetuista tavoitteista huonoiten toteutui myös kyselylomakkeiden perusteella uuden harrastuksen löytämisen tavoite. Kyselylomakkeen perusteella vain yksi lapsi oli aloittanut uuden harrastuksen pienryhmätoiminnan ansiosta. Noin puolet vastaajista koki harrastusten tukevan lasten positiivista kehitystä. Harrastusten koettiin antavan mahdollisuuden itsensä toteuttamiseen ja yhteisöllisyyden kokemiseen sekä tukemaan elämänhallinnan ja hyvän itsetunnon kehittymistä.

Harrastuksiin ja luovaan toimintaan osallistuminen lisäävät lapsen ja nuoren vahvuuksien kehittymistä ja toimivat lasten, nuorten ja perheiden tukena ja voimavarana. Niiden avulla voi lisätä itsetuntemusta ja aktiivinen suhde omaan elämään lisääntyy. Harrastukset tarjoavat välineitä sosiaaliseen kasvuun ja oppimiseen. Myös itsetunto vahvistuu samalla, kun itsestä löytyy uusia piirteitä ja osaamista. Harrastuksiin osallistuminen estää yksinäisyyden kokemusta, parantaa elämänhallintaa ja edistää yhteisöllisyyden kokemusta. (Koivisto & Rautakoski 2013.)

Hiljaiset ja syrjäänvetäytyvät lapset ja heidän tarpeensa jäävät usein syrjään. Heidän tarpeensa ja hätänsä ei ole niin näkyvää ja akuuttia aikuisten silmissä kuin vilkkaiden ja ulospäin oireilevien lasten. Hiljaisten lasten tarpeiden ymmärtäminen ja kohtaaminen vaatii aikuisilta enemmän. Usein jo kiinnostuksen osoittaminen merkitsee paljon. (Hytönen & Valli 2016, 31 - 31.) Suurin osa vastaajista ilmaisi olevansa edes jollain asteella huolissaan lapsesta. Huolen määrä pieneni hieman pienryhmätoimintaan osallistumisen jälkeen, mutta ei poistunut kokonaan. Vastaajien mukaan huolta aiheuttivat yksinäisyys, lapsen yhteisöllisyyden kaipuu, uusien ystävyysuhteiden solmimisen vaikeus ja sitä kautta epätoivoinen käyttäytyminen sekä vaihtelevat mielialat.

Suurimman osan vastaajista mukaan positiivista muutosta oli tapahtunut mielialassa, käytöksessä ja aktiivisuudessa. Vanhemmat ja kuraattorit arvioivat päivärytmissä ja nukkumisessa tapahtuneen jonkinlaista positiivista muutosta. Myös suhteet vanhempiin ja muihin perheenjäseniin olivat parantuneet seitsemän lapsen kohdalla. Pienryhmätoimintaan osallistumisella oli vastausten perusteella ollut jonkin verran positiivisia vaikutuksia myös

koulunkäyntiin, kuten motivaatioon, osallistumiseen, läksyihin ja välituntikäytökseen. Näihin kysymyksiin vastasivat lähinnä vain vanhemmat ja kuraattorit. Ryhmänohjaajat kokivat, etteivät voi vastata koulunkäyntiin liittyviin asioihin. Yhdessä ohjaajan vastauksessa tuotiin esiin yhden oppilaan kyenneen siirtymään takaisin yleisopetukseen pienryhmätoiminnan ansiosta.

8.4 Yhteenveto johtopäätöksistä

Suomalainen koulujärjestelmä on kattava ja arvostettu maailmalla. Aikaisemmin opetusmenetelmät olivat melko teoriakeskeisiä ja jäykkiä. Nykyään ymmärretään paremmin erilaisia oppijoita. Myös sosiaalisiin ja tunne-elämän taitoihin sekä itsetuntemuksen kehittämiseen panostetaan enemmän. Hiljaisille ja ujoille oppilaille viittaaminen ja ääneen puhuminen voi olla ylitsepääsemätöntä. Herkälle lapselle koulumaailma voi olla ylistimuloiva, jolloin koko energia menee kouluympäristön havainnointiin ja sosiaalisiin verkostoihin. Tällöin lapsi käy jatkuvasti ylikierroksilla sosiaalisissa tilanteissa ja tarvitsee rauhallista oppimisilmapiiriä ja pienempää ryhmää pystyäkseen keskittymään. (Hytönen & Valli 2016, 17-18.) Yhteiskunnan muuttuessa ja ymmärryksen lisääntyessä muuttuu myös käsitys, mihin koulun tulisi paneutua ja vaikuttaa. Hyvinvoinnin ja mielenterveyden arvo ymmärretään nykyään paremmin. Tulevien sukupolvien hyvinvointiin vaikuttaminen onnistuu parhaiten koulussa, koska siellä on käytännössä kaikki lapset ja nuoret. Lapsi ja nuori kasvaa ja kehittyy niissä vuorovaikutussuhteissa ja tilanteissa, joissa hän aikaansa viettää. Jokainen kohtaaminen, katse, sanominen ja havainto toisen toiminnasta, palautteesta ja tunteesta on merkitsevä. (Ahtola 2016, 14.)

Myös saamiemme tulosten mukaan pienryhmällä on positiivinen vaikutus hiljaisten ja syrjäänvetäytyvien lasten elämässä. Kaikki vastaajat, lapset itse sekä heidän elämässään toimivat aikuiset kokivat pienryhmätoiminnan tärkeäksi ja positiiviseksi asiaksi. Heidän mielestään pienryhmätoiminta on tärkeää, koska se on tärkeä sosiaalisen kasvun tuki. Huoltajat olivat iloisia, että tällaista toimintaa järjestetään ja kertoivat lastensa osallistuneet toimintaan mielellään. Pienryhmätoiminnassa he olivat saaneet uusia ystäviä ja kokeilla uusia asioita. Ryhmänohjaajien vastausten mukaan toiminta on tärkeää, koska moni osallistuja oli saanut ystäviä pienryhmästä. Monen ryhmäläisen itsetunto oli kohentunut, kun oli saanut onnistumisen ja osallisuuden kokemuksia sosiaalisissa tilanteissa pienryhmässä. Monikaan ei ollut kovin suosittu koulussa, mutta pienryhmässä oli pystynyt vapautumaan ja saanut varmuutta sosiaalisiin tilanteisiin. Tärkeänä pidettiin myös mahdollisuutta saada aikuisen tukea.

Lapsen ja nuoren vahvuuksien tunnistaminen ja osallisuuden lisääminen edistävät hyvinvointia, mielenterveyttä ja ennaltaehkäisevät mahdollisia ongelmia. Lapsen tai nuoren

aktiivinen osallistuminen koulu yhteisön toimintaan kasvattaa psykososiaalisia taitoja. Osallistuessaan ryhmän toimintaan he oppivat samalla toinen toisiltaan ja saavat kokemuksen kuulumisesta johonkin yhteiseen. Vastavuoroinen, positiivinen vuorovaikutus sekä vahvuuksien nimeäminen lisäävät myönteisiä tunteita, joiden tiedetään vaikuttavan kognitiiviseen ajatteluun ja kykyyn omaksua asioita, joka taas edesauttaa ristiriitojen selvittelyä, tunteiden ilmaisua ja ongelmien ratkaisua. Lasten ja nuorten sosiaalisten taitojen ja vahvuuksien tukemisella on merkitystä heidän hyvinvointiinsa ja terveyteen sekä elämässä pärjäämiseen. (Koivisto & Rautakoski 2013.)

Saamiemme tulosten perusteella suurin vaikutus lasten ja nuorten elämässä oli yksinäisyyden kokemuksen vähentyminen, joka taas oli heijastunut muihinkin osa-alueisiin elämässä ja koulunkäynnissä. Yksinäisyys on lapsilla ja nuorilla tunnetta siitä, ettei ole ihmistä, joka antaisi tukea, kuuntelisi, ymmärtäisi tai olisi seurana välitunnilla. Sosiaalisten taitojen ylläpitämiselle ja oppimiselle ovat välttämättömiä toimivat ja turvalliset kaveri- ja ystävyysuhteet. Noin joka viides suomalainen lapsi ja nuori kokee jossain vaiheessa yksinäisyyttä. Pitkittyneestä yksinäisyydestä kärsii joka kymmenes lapsista ja nuorista. Tällöin yksinäisyyden kokemus on kestänyt yli lukuvuoden. Sosiaalinen yksinäisyys ilmenee kokemuksena, ettei kukaan pidä lapsesta/nuoresta tai että vain harvoin lapsi/nuori tunsi itsensä hyväksytyksi porukkaan. Emotionaalinen yksinäisyys syntyy lapsen/nuoren kokemuksesta ettei hänellä ole yhtään ystävää, jonka kanssa jakaa omia asioitaan. Huomattava osa yläkoululaisista nuorista ja alakoululaisista lapsista kokee joko emotionaalista tai sosiaalista yksinäisyyttä tai molempia. (Junttila 2016, 149 - 152.)

9 Pohdinta

Opinnäytetyön tekeminen on ollut kohdallamme pitkällinen prosessi. Olemme välillä pitäneet taukoa tekemisessä ja palanneet taas tauon jälkeen työn pariin. Tauot eivät ole venyneet kohtuuttoman pitkiksi, joten työ on pysynyt mielessä kuitenkin. Työskentelyn pituus on ollut sekä positiivinen että negatiivinen asia. Toisaalta tauot ovat auttaneet katsomaan työtä etäältä ja auttanut koostamaan omia ajatuksia ja tekstiä. Toisaalta työhön on ehtinyt kyllästyäkin jo useaan otteeseen. Hidas eteneminen ja työn loppuun saattaminen on vaatinut fokuksen säilyttämistä olennaisessa ja ajankäytön hallinnan opettelua haastavissa ja vaihtuvissa elämäntilanteissa. Työskentely on ollut oppimisprosessi monilla eri tahoilla.

9.1 Opinnäytetyöprosessi

Ajatus opinnäytetyöllemme syntyi Riihimäen kaupungin perusopetuksen internet-sivuilla olevasta lyhyestä Huolenpito!-hankkeen kuvauksesta. Otimme sähköpostilla

hankekoordinaattoriin yhteyttä ja sovimme tapaamisen. Tapaamisella kävimme keskustelua hankkeesta ja mihin kohtaan siinä työtämme kaivattaisiin. Yhdessä päädyimme pienryhmätoiminnan arvioimisen palvelevan hanketta ja sen kehittämistä sillä hetkellä parhaiten. Tapaamisen jälkeen kävimme kirjeenvaihtoa tutkimusmenetelmistä ja muista asioista sähköpostitse. Koordinaattorin kanssa sovimme, että hän välittää tarvittavat tiedot eteenpäin opettajille, kuraattoreille ja ryhmänvetäjille ja toisaalta antaa meille tarvittavat tiedot opinnäytetyömme tekoa varten.

Jälkikäteen ajateltuna olisi ollut äärimmäisen tärkeää tavata kaikki hanketyöntekijät sekä kuraattorit että pienryhmäläisten opettajat henkilökohtaisesti. Tuli tunne, että ryhmänvetäjillä ei ollut selkeää käsitystä roolistamme, opinnäytetyömme tarkoituksesta tai tavoitteista. Mennessämme havainnoimaan ja haastattelemaan ryhmiä vastaanotto ei ollut kovin innostunutta ja saimme kertoa tulomme tarkoitusta useaan kertaan.

Kyselylomakkeisiin emme saaneet opettajilta yhtään vastausta, vaikka pidensimme vastausaikaa ja pyysimme hankekoordinaattoria muistuttamaan kyselystämme. Koordinaattori kertoi kuraattorien jakavan nettikyselyn sijaintia niille opettajille, joita se koskee. Lopulta meille jäi epäselväksi oliko kyselylomakkeen internet-osoitetta edes jaettu tai miten laajasti tai mitä tietoa siitä ylipäätään jaettiin opettajille. Saimme myös kuraattoreilta aiheeseen liittyen kiukkuista sähköpostia, jonka syyksi selvisi se, ettei tieto ollut kulkenut puolin eikä toisin. Tuli tunne, etteivät opettajat tienneet oikein opinnäytetyömme tavoitteita tai tarkoitusta eivätkä sen vuoksi käyttäneet aikaansa kyselylomakkeeseen vastaamiseen. Kuraattorit kokivat taas työmme vievän kohtuuttomasti heidän työaikaansa ilman, että he oikeastaan tietävät minkä vuoksi. Saimme siis tärkeän oppimiskokemuksen myös siitä, kuinka tärkeää on tavata kaikki henkilökohtaisesti ja saada ihmiset sitoutettua ja vakuutettua työn tärkeydestä ja hyödyllisyydestä. Näin jälkikäteen ajateltuna kyselymme osui aikataulullisesti huonoon kohtaan, koska koulun työntekijät olivat jäämässä lomalle tai olivat jo lomalla. Kyselyä ei kuitenkaan voinut siirtää syksyyn 2015, koska ryhmät eivät syksyllä enää toimineet samalla kokoonpanolla.

Hankkeelle opinnäytetyömme antoi sen mikä pyydettiin. Tarkoituksenamme oli selvittää ja arvioida miten pienryhmätoiminnalle asetetut tavoitteet olivat toteutuneet käytännössä. Opettajien vastauksien puuttumisesta huolimatta saimme melko kattavan määrän vastauksia niin lapsilta itseltään kuin ryhmänvetäjiltä, kuraattoreilta kuin vanhemmiltakin. Tulokset osoittivat toiminnan olleen hyödyllistä ja toimivaa, joskin kehitettävääkin jäi. Uuden oppilashuoltolain painottaessa psyykkisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä ja niitä edesauttavia toimia koulumaailmassa, voidaan sanoa, että Huolenpito!-hankkeen pienryhmätoiminta varmasti on juuri sellaista toimintaa. Vaikutukset eivät ehkä olleet suuren suurina, mutta saattavat vaikuttaa yksittäisen oppilaan elämään ratkaisevasti.

9.2 Huolenpitoa! hankkeen pienryhmätoiminnan kehitysehdotuksia

Lapsia haastatellessa kävi ilmi, etteivät kaikki ryhmäläiset olleet tietoisia miksi ovat pienryhmässä. Jatkossa olisi varmasti hyödyllistä ylläpitää keskustelua ryhmän tarkoituksesta pitkin toimintakautta, jotta osallistujilla olisi selkeä käsitys siitä miksi ovat pienryhmässä. Ensimmäisellä tapaamiskerralla voisi käydä vielä kaikkien osallistujien kanssa läpi sen miksi ryhmä on olemassa. Lisäksi ryhmänohjaaja voisi ylläpitää keskustelua ryhmän tarkoituksesta pitkin toimintakautta.

Erityisesti tyttöjen pienryhmiin olisi mahtunut lisää osallistujia. Todellisuudessa hiljaisia ja syrjäänvetäytyviä oppilaita on varmasti enemmän kuin nyt osallistujia. Olisi hyvä pohtia millä tavoin tavoitettaisiin suurempi määrä mahdollisia osallistujia mukaan. Ne lapset ja nuoret, jotka täyttävät kriteerit ryhmään pääsystä eivät välttämättä ryhmään kuitenkaan halua osallistua. Tulevaisuudessa pienryhmiä voisi mainostaa enemmän ja mahdollistaa myös esimerkiksi vanhempien ilmoittavan yksinäisen nuorensa ryhmään. Vanhemmille voidaan tiedottaa alkavista ryhmistä Wilman ja vanhempainiltojen avulla. Ryhmästä voisi tehdä esimerkiksi esitteen koulun ilmoitustaululle, jolloin nuorella itsellään olisi mahdollisuus ilmoittautua ryhmään.

Pienryhmät voisivat tulevaisuudessa suuntautua niin, että olisi erikseen ryhmä, jonka tarkoituksena on tutustuttaa harrastusten pariin nuoria ja toinen ryhmä keskittyisi sosiaalisiin suhteisiin, jossa voisi tutustua ja mahdollisesti löytää ystäviä. Harrastuksen aloittaminen ystävän tai tutun kanssa on helpompaa kuin ihan yksin. Nuori voisi ensin osallistua ryhmään, jonka kautta tutustuisi muihin ja tämän jälkeen voisi alkaa toinen ryhmä, jossa tutustuttaisiin harrastuksiin. Pienryhmäläiset olivat käyneet tutustumassa muun muassa keilaukseen, cartingiin, frisbee golfiin, uimiseen, jousiammuntaan ja kuntosaliin. Osa näistä harrastuksista vaatii aika paljon rahaa, jolloin syy harrastuksen aloittamattomuuteen ei välttämättä ole kiinnostuksen puute vaan taloudellinen tilanne. Syrjäänvetäytyvälle nuorelle joukkuelajit voivat olla vaikeita aloittaa, koska ne vaativat isossa ryhmässä oloa ja jatkuvaa kanssakäymistä toisten kanssa.

9.3 Eettisyyden ja luotettavuuden pohdintaa

Opettajien vastaukset olisivat lisänneet opinnäytetyön luotettavuutta. Opettajat näkevät lapset päivittäin luokkahuoneessa ja vertaissuhteissa. Ryhmänohjaajat ja kuraattorit kohtaavat lapset tietyssä, erityisessä kontekstissa, irrotettuina normaalista toimintaympäristöstä. Luokkahuone ja välitunnit ovat kuitenkin osa lasten normaalia, päivittäistä elinpiiriä. Vanhempien vastaukset antoivat tärkeää tietoa kodissa näkyvistä vaikutuksista, mutta vanhemmat eivät ole tai voikaan olla osa lasten kouluarkea. Tämän

vuoksi onkin sääli, ettei opinnäytetyömme joko tavoittanut opettajia tai he eivät kokeneet vastaamista kyllin tärkeäksi.

Koemme, että saimme opettajien vastauksien puuttumisesta huolimatta melko hyvän otoksen vastauksia kyselyymme. Ryhmiä haastatteleamalla ja havainnoimalla tavoitimme lähes kaikki ryhmäläiset. Sekä lasten itsensä että lasten kanssa toimivien aikuisten vastaukset olivat yhteneväisiä ja johdonmukaisia, joten kaiken kaikkiaan uskomme saamiemme tulosten olevan luotettavia. Opinnäytetyömme on tutkimus yhden pienryhmän toiminnasta ja sen vaikutuksista. Tulokset eivät siten ole siirrettävissä. Ne antavat tärkeää tietoa tämän kyseisen hankkeen pienryhmätoiminnasta opinnäytetyömme tekohetkellä hankkeessa työskenteleville ja hankkeelle sekä sen rahoittajille itselleen.

Tutkittaessa lapsia on kiinnitettävä erityistä huomiota eettisiin kysymyksiin. Ryhmänohjaajat olivat pyytäneet huoltajilta luvat havainnoiteihin ja ryhmähaastatteluihin. Yhden lapsen vanhemmat olivat kieltäneet osallistumasta haastatteluun. Kaksi lasta oli itse sanonut vanhemmilleen, ettei halua osallistua haastatteluun. Toinen heistä muuttikin mielensä nähdessään meidät. Lupa osallistumiseen pyydettiin ja saatiinkin sitten uudestaan puhelimitse vanhemmilta. Kerroimme myös mennessämme haastattelemaan, että osallistuminen on vapaaehtoista ja missä vaiheessa vain saa muuttaa mielensä ja halutessaan poistua paikalta. Kukaan ei käyttänyt tätä vaihtoehtoa.

Ryhmähaastattelutilanteissa lapsia selvästi jännitti ja he vastasivat melko lyhytsanaisesti. Emme painostaneet ketään vastaamaan ja yritimme luoda tunnelmasta mahdollisimman rennon ja sallivan. Parhaiten se onnistui nuorisokeskus Monarilla, jossa ympäristö oli itsessään epämuodollinen ja lapset saattoivat istua sohvilla ja nojatuoleilla. Muutkin haastattelut olisi varmasti ollut parempi järjestää luokahuoneen ulkopuolella. Päädyimme pohdinnan jälkeen siihen, että ryhmänohjaajat olivat paikalla haastattelutilanteissa. Toisaalta läsnäolo saattoi vaikuttaa joihinkin vastauksiin, mutta ajattelimme tutun aikuisen läsnäolon helpottavan jonkin verran muutenkin ujojen ja vetäytyvien lasten jännitystä oudossa tilanteessa. Riskinä tällaisessa voisi olla etteivät ryhmäläiset uskalla tuoda julki negatiivisia asioita ryhmän toiminnasta. Hymynaama-kyselylomakkeista ja ryhmähaastatteluista saamamme vastaukset olivat yhteneväisiä, joten uskomme ryhmäläisten vastanneen rehellisesti. Tunnelma haastattelutilanteissa oli alkujännityksen lauettua rento ja luonteva.

9.4 Jatkotutkimusaiheita

Jäimme miettimään kuinka pitkään pienryhmätoiminnan saavuttamat hyvät tulokset kantavat. Onnistuiko pienryhmätoiminta yhdistämään yksinäisiä myös jatkossa ilman ryhmänohjaajan tukea ja paikkaa missä uusia ystäviä tavataan. Emme tiedä ovatko lapset ja nuoret tavanneet

toisiaan pienryhmän loppumisen jälkeen. Tästä meille nousi mieleen muutamia jatkotutkimusaiheita. Seurantatutkimus, jossa seurattaisiin pienryhmätoiminnan vaikutuksia pitkällä aikavälillä antaisi vaikuttavuudesta hyödyllistä ja tärkeää tietoa.

Jotta tulokset olisivat siirrettävissä ja yleistettävissä tulisi aihetta tutkia myös laajemminkin ja kartoittaa muiden samankaltaisten ryhmien toimintaa ja niiden tavoitteiden toteutumista. Emme löytäneet aikaisempia tutkimuksia pienryhmätoiminnasta koulussa, joten laajemmallekin tutkimukselle aiheesta olisi varmasti tarve. Meillä ei ole tiedossa, että tämän kaltaista pienryhmätoimintaa olisi käytössä muissa kouluissa Suomessa. Tutkimustulostemme perusteella pienryhmätoiminta onnistui vahvistamaan lasten sosiaalisia suhteita ja auttoi lapsia ja nuoria uusien ystävyysuhteiden solmimisessa. Jäimme miettimään kuinka toimivan pienryhmätoiminnan saisi siirrettyä pysyväksi toiminnaksi myös muihin kouluihin.

9.5 Oma ammatillinen kehittyminen

Opinnäytetyön tekeminen on ollut pitkä ja opettavainen prosessi. Olemme saaneet kokemuksen osallistumisesta hankemuotoiseen työskentelyyn ja lisäksi kokemuksen ylemmän korkeakoulutason tutkielman teosta. Prosessi on opettanut meille yhteistyötahojen kanssa tehtävästä työstä sen, kuinka tärkeää on tutkijana pitää itse langat käsissä ja tavata ja sopia asiat henkilökohtaisesti ihmisten kanssa. Oppimiskokemus prosessin johtamisesta tuli osittain opittua kantapään kautta, kun emme onnistuneet sitouttamaan ja vakuuttamaan opettajia ja kuraattoreita haluamallamme tavalla osallistumaan opinnäytetyöhömmme.

Kumpikin meistä on työskennellyt aikaisemmin lastensuojelussa. Viimeisin työkokemuksemme on vastaanottokodista kouluikäisten lasten vastaanotto-osastolta. Henkilökohtaisen ammatillisen kehittymisen kannalta opinnäytetyö tarjosi meille mahdollisuuden tutustua koulumaailmaan ja sen keinoihin vaikuttaa lasten hyvinvointiin ja mielenterveyteen edistävästi. Lastensuojelussa olemme törmänneet usein tilanteisiin, joissa koulussa huolta lapsen voinnista ja käytöksestä on ollut jo pitkään, mutta konkreettisia keinoja puuttua on ollut vain vähän.

Suomessa on oppivelvollisuus, joten koulut tavoittavat kaikki Suomessa vakituisesti asuvat kouluikäiset lapset ja heidän perheensä. Koulut ovat ensiarvoisen tärkeässä asemassa vaikuttamassa siihen, minkälaisia aikuisia yhteiskuntaan halutaan kasvattaa. Uusi oppilashuoltolaki painottaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä kouluissa. Perinteisesti kuitenkin koulu on keskittynyt pitkälti opetustehtäväänsä eikä siellä ole ollut resursseja muuhun.

Myös tiiviin yhteistyön merkitystä huoltajien kanssa painotetaan, mutta usein yhteydenotot tapahtuvat käytännössä vain Wilman välityksellä. Usein ne perheet, joissa tarvetta tiiviille yhteistyölle olisi, eivät lue viestejä ja tiedonkulku on vain oppilaan vastuulla. Sosiaalityö ja koulu ovat hyvinkin erillään ja yhteisissä verkostopalavereissa keskitytään usein pohtimaan vastuualueita ja miettimään, mitä toinen osapuoli on tehnyt tai jättänyt tekemättä. Jotta lapsen etu toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla, tarvitsisi raja-aitojen kaatua ja eri tahojen toimia saumattomasti yhdessä. Pienryhmätoiminta on tärkeä varhaisen tuen muoto, joka liikkuu sosiaali- ja koulupuolen rajalla.

Oppilashuoltolaki jää helposti vain sanahelinäksi ja juhlapuheeksi, jollei kouluissa oteta käyttöön uusia moniammatillisia ratkaisuja oppilaiden sosiaalisten haasteiden ratkaisemiseksi. Opinnäytetyömme tulosten perusteella pienryhmätoiminta on juuri tällaista toimintaa, jota kouluissa tarvitaan lisää lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja itsetunnon edistämiseksi. Tarvitaan uudenlaista ajattelua ja uusia puuttumisen ja huolenpidon välineitä, jotta oppilashuoltolaki ja peruskoulu-uudistus voisivat toteutua halutulla tavalla.

Lähteet

- Aaltonen, S., Kivijärvi, A., Peltola, M. & Tolonen, T. 2011. Ystävytydet. Teoksessa Määttä, M. & Tolonen, T. (toim.) 2011. Annettu, otettu, itse tehty. Helsinki: Hakapaino
- Aarnos, E. 2010. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa Aaltola, J & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalla. Juva: WS Bookwell Oy
- Ahola, A. 2007. Lomaketutkimusprosessi. Teoksessa Viinamäki, L. & Saari, E. (toim.) 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy
- Ahtola, A. 2016. Koulu hyvinvoinnin rakentajana. Teoksessa Ahtola, A. (toim.) 2016. Psyykinen hyvinvointi. Juva: WS Bookwell Oy.
- Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen itsetuntoa. Juva: WS Bookwell Oy
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Estola, E., Karlsson, L., Puroila, A-M. & Syrjälä, L. 2016. Lapsen katseen edessä -yhteenveto ja uusia avauksia. Teoksessa Karlsson, L., Puroila, A-M. & Estola, E. (toim.) 2016. Välikkeitä, valoja ja varjoja. Kertomuksia lasten hyvinvoinnista. Latvia: Livonia Print
- Greene, S. & Hogan, D. 2009. Researching children's experience.
- Haapamäki, J. 2000. Näkökulmia päivähoidon yhteisöllisyyteen. Teoksessa Haapamäki, J., Kaipio, K., Keskinen, S., Uusitalo, I. & Kuoksa, M. (toim.) 2000. Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Tampere: Tammer-Paino Oy
- Haapamäki, J. 2000. Yhteisöllisyyden rakentaminen. Teoksessa Haapamäki, J., Kaipio, K., Keskinen, S., Uusitalo, I. & Kuoksa, M. (toim.) 2000. Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Tampere: Tammer-Paino Oy
- Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus
- Hujala, E. & Turja, L. 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva. Bookwell Oy
- Hytönen, T & Valli, S. 2016. Ihanat tytöt. Menetelmäopas hiljaisten ja ujojen tyttöjen kohtaamiseen. Tallinna: Raamatutrükikoja, Viro.
- Hännikäinen, M. & Rasku-Puttonen, H. 2006. Johdanto: Päiväkoti ja koulu vuorovaikutuksellina yhteisönä. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A.R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino
- James, A. & James, A. 2008. Key Concepts in Childhood Studies. London: Sage Publications Ltd
- Jauhiainen, R & Eskola, M. 1994. Ryhmäilmiö. Juva: WSOY:n graafiset laitokset

- Junttila, N. 2010. Sosiaalinen kompetenssi ja yksinäisyys koululaisilla. Teoksessa Joronen, K. & Koski, A. (toim.) 2010. Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen kouluuyhteisössä. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print
- Junttila, N. 2016. Lasten ja nuorten yksinäisyys. Teoksessa Saari, J. (toim.) 2016. Yksinäisten Suomi. Tallinna: Printon Trükikoda
- Kainulainen, S. 2016. Yksinäisen elämänlaatu. Teoksessa Saari, J. 2016. Yksinäisten Suomi. Tallinna: Printon Trükikoda
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: Sanoma Pro Oy
- Karlsson, L. & Estola, E. 2016. Johdanto - Välkkeitä. Teoksessa Karlsson, L., Puroila, A-M. & Estola, E. (toim.) 2016. Välkkeitä, valoja ja varjoja. Kertomuksia lasten hyvinvoinnista. Latvia: Livonia Print
- Kiilakoski, T. Kivijärvi, A., Gretscher A., Laine, S & Merikivi, J. 2011. Nuorten tilat. Teoksessa Määttä M. & Tolonen T. (toim) 2011. Annettu, otettu, itse tehty. Helsinki: Hakapaino
- Kiviniemi, L. 2009. Nuorten omat kokemukset psyykkisestä pahoinvoinnista ja paranemisesta. Teoksessa Lämsä, A-L. (toim.) 2009. Mun on paha olla. Juva: WS Bookwell Oy.
- Koivula, M. 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Koivula, M. 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: Bookwell Oy
- Korkiamäki, R. 2014. ”Jos mä nyt vois in saada ystäviä” -Ulkopuolisuus vertaissuhteissa nuorten kokemana. Teoksessa Gissler, M. Kekkonen, M. Känkänen, P. Muranen, P & Wrede-Jäntti, M. (toim.) 2014. Nuoruus toisin sanoen. Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy
- Kuula, A. 2015. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere 2011: Vasta-paino
- Lahtinen, M. & Aaltonen, K. (toim.) 2011. Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy
- Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltonen, J. & Valli, R. (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. 3.painos. Juva: WS Bookwell
- Lämsä, A-L. 2009. Yhteiskunnan muutos ja elämän riskit. Teoksessa Lämsä, A-L. (toim.) 2009. Mun on paha olla. Juva: WS Bookwell Oy
- Lämsä, A-L. & Kiviniemi, L. 2009. Toivo kaikkien voimavarana. Teoksessa Lämsä, A-L. (toim.) 2009. Mun on paha olla. Juva: WS Bookwell Oy
- Lämsä, A-L. & Takala, S. 2009. Sosiaalisesti haavoitetun nuoren kohtaaminen ja kasvun tutkiminen. Teoksessa Lämsä, A-L. (toim.) 2009. Mun on paha olla. Juva: WS Bookwell Oy
- Marjanen, P., Ahonen, J. & Majoinen, L. 2013. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: Bookwell Oy

- Metsämuuronen, J. 2013. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy
- Muhonen, J., Lallukka, K. & Turtiainen, P. 2009. Pienryhmätoiminta lasten ja nuorten ehkäisevän työn menetelmänä. Kurikka: Painotalo Casper Oy
- Nevalainen, S. 2010. Lapsi koulussa. Teoksessa Jokela, E & Pruuki, H. (toim.) 2010. Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Juva: Bookwell Oy
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoi-mintaan. Helsinki: WSOYpro Oy
- Pennington, D. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Tammer-Paino.
- Piironen-Malmi, U. & Strömberg, S. 2008. Välittämisen pedagogiikka. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy
- Pulkkinen, S. & Kanervio, P. 2014. Nuorten elämämaailma. Teoksessa Hamarus, P. Kanervio, P. Landén, L. & Pulkkinen, S. (toim.) Huuto! Lasten ja nuorten hyvinvoinnin puolesta. Juva: Book-well Oy
- Rautiainen, A. 2005. Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsinki: Yliopistopaino
- Ritokoski, S. 2010. Lapsi ja kaverit. Teoksessa Jokela, E & Pruuki, H. (toim.) 2010. Jo iso, vielä pieni. Kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Ronkainen, S. Pehkonen, L. Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2013. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki. Sanoma Pro Oy
- Saloranta, V. 2014. Hankekoordinaattorin sähköposti Huolenpitoa-hankkeesta 23.11.2014. Riihimäen kaupunki.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Yliopistopaino Oy-Juvenes Print
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. painos. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 8. painos. Vantaa: Hansaprint Oy
- Valli, R. 2007. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2. painos. Juva: Bookwell Oy
- Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Finn Lectura
- Viinämäki, L. 2007. Triangulatiivisen tutkimusasetelman soveltamismahdollisuudet. Teoksessa L. Viinämäki & E. Saari (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi

Sähköiset lähteet

Finlex. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>. Viitattu 12.10.16

Hyvinvointi ja turvallisuus. Opetushallitus. Viitattu 20.6.2016. http://www.oph.fi/koulutus_ ja_tutkinnot/perusopetus/hyvinvointi_ ja_turvallisuus

Keltikangas-Järvinen, L. 2007. Koulu sosiaalisen pääoman lisääjänä ja elinikäisen oppimisen kasvattajana psykologisten tutkimustulosten valossa. Teoksessa Alatupa, S. (toim.), Karppinen, K, Keltikangas-Järvinen, L., Savioja, H. 2007. Koulu syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma -löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta. Helsinki: Edita Prima Oy. <http://www.sitra.fi/julkaisut/raportti75.pdf?download=Lataa+pdf> Viitattu 4.11.2016

Koivisto, K & Rautakoski, P. 2013. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen kouluuyhteisössä. ePooki 10/2013. <http://www.oamk.fi/epooki/2013/lasten-ja-nuorten-vahvuuksia-ja-osallisuutta-tukeva-kouluuyht/> Viitattu 4.11.2016

Korkiamäki, R. 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68124/978-951-44-9124-5.pdf?sequence=1 Viitattu 21.1.2015

Langström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Yliopistopaino. Lasten hyvinvoinnin tila. lapsi-asia.fi/wpcontent/uploads/2015/03/lasten_hyvinvoinnin_tila.pdf Viitattu 21.1.2015

Marjanen, K, Hurtig, J, Laakso, R, Poikolainen, J. 2012. Lasten ikihyvä -hyvinvoiva lapsi kunta-palveluissa. https://www.academia.edu/9406077/Lasten_ikihyv%C3%A4_-_Hyvinvoiva_lapsi_kuntapalveluissa_Loppuraportti_20.12.2012. Viitattu 23.10.2016.

Minkkinen, J. 2015. Lapsen hyvinvointimalli. Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet alakoulussa. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97204/978-951-44-9822-0.pdf?sequence=1>. Viitattu 23.10.2016.

Kuviot

Kuvio 1 Pienryhmätoiminnan aikana tapahtuneet muutokset.....	41
Kuvio 2 Koulunkäynnissä pienryhmätoiminnan aikana tapahtuneet muutokset.....	43
Kuvio 3 Huoli lapsesta ennen ja jälkeen pienryhmätoiminnan.....	45

Liitteet

Liite 1 Havainnointisuunnitelma	Error! Bookmark not defined.
Liite 2 Hymynaama-kyselylomake.....	67
Liite 3 Ryhmähaastattelurunko	69
Liite 4 E-kyselylomake	71

Liite 1 Havainnointisuunnitelma

Toimintaa

- ketä osallistuu
- miten osallistuu, yksin/yhdessä, pyytää apua, kyselee, lähtevätkö kaikki heti toimimaan
- aktiivisuus
- vetäytykö joku toiminnasta
- kuuntelu, ohjaajan, muiden ryhmäläisten
- mieleistä/ei, miten ilmenee
- ilmapiiri, jännittynyt, vapaa, riehakas, hiljainen, avoin, sulkeutunut
- ohjaako toimintaa vain aikuinen vai lähteekö joku ryhmäläisistä ohjaamaan toimintaa

Suhteita

- vertaissuhteet
- ohjaajan ja ryhmäläisten vuorovaikutus
- ohjaajan rooli ryhmäläisten välisen positiivisen vuorovaikutuksen tukemisessa
- onko muodostunut kaverisuhteita
- vetäytykö joku
- onko "pomoa"
- ryhmäytyminen
- "nökkimisjärjestys"
- onko vuorovaikutus tasa-arvoista
- tukevatko ryhmäläisten keskinäiset suhteet ja vuorovaikutus ryhmän tavoitteiden toteutumista ja toiminnan onnistumista

Liite 2 Hymynaama-kyselylomake

ARVIOI PIENRYHMÄTOIMINTAA

juurikin näin

aikalailla

mietin vielä

ei aivan

ei yhtään

Ympyröi mielestä sopiva vaihtoehto jokaisen kysymyksen jälkeen.

Mielestäni pienryhmätoiminta on hyödyllistä?

Olen saanut osallistua pienryhmän toiminnan suunnitteluun?

Toiminta on ollut mieluista?

Pienryhmä on auttanut uuden harrastuksen löytymisessä?

Olen saanut pienryhmästä uusia kavereita?

Ryhmän ohjaajat kannustivat ja tukivat minua?

Olen osallistunut mielelläni?

Pienryhmässä voin olla oma itseni?

Haluaisin jatkaa ryhmässä?

Suosittelisin kaverille pienryhmää?

Haluatko sanoa pienryhmätoiminnasta jotakin muuta, mitä?

Kiitos vastauksestasi!

Voit myös piirtää terveiset paperin toiselle puolelle 😊

Liite 3 Ryhmähaastattelurunko

Tausta

Ikä

Luokka

Oletko aloittanut pienryhmässä syksyllä/kevällä?

Onko muuttanut? Kauan ollut samassa koulussa/luokassa?

Pienryhmä

Mitä te olette tehneet täällä pienryhmässä?

Mikä on ollut kivointa/tylsintä?

Tiedättekö miksi olette tässä pienryhmässä?

tai miksi näitä pienryhmiä on?

Onko tällainen toiminta tärkeää? Miksi?

Mitä jos pienryhmätoimintaa ei olisi?

Harrastukset

Haluatko muuttaa jotakin pienryhmätoiminnassa? Mitä? Esim. johonkin harrastukseen tutustuminen, jota nyt ei tehty

Oletteko käyneet tutustumassa joihinkin harrastusmahdollisuuksiin pienryhmän kanssa?

Onko joku aloittanut jonkin harrastuksen? Minkä? Milloin? Valitsitko itse vai joku muu?

Oletko harrastanut jo ennen pienryhmää jotakin? Mitä?

Onko jokin harrastus vaikuttanut kiinnostavalta?

Ystävät

Minkälainen ohjaaja on?

Millainen yhteishenki pienryhmässä on?

Oletteko te saaneet täältä pienryhmästä kavereita?

Näettekö muuallakin kuin pienryhmässä? Missä? Koulussa, vapaa-ajalla ym..

Onko teillä muualla kavereita?

Mitä teette kavereiden kanssa?

Mitä teet vapaa-ajalla? -

Oletko huomannut jotakin muutosta nyt kun olet pienryhmässä

Koulu

Kuinka kauan olet ollut samalla luokalla/sama opettaja?

Mikä koulussa on kivointa/tylsintä?

Mitä teet välitunnilla?

Oletko huomannut, että pienryhmällä olisi ollut jotakin vaikutusta koulunkäyntiin?

Liite 4 E-kyselylomake

Kysely pienryhmätoiminnasta pienryhmätoimintaan osallistuneiden lasten vanhemmille, opettajille ja ryhmänohjaajille

Riihimäen perusopetuksessa on käynnissä Huolenpitoa! -hanke, joka tähtää koulutukselliseen tasa-arvoon. Hankkeen yhtenä toimintamuotona on pienryhmätoiminta. Tämän kyselyn avulla arvioidaan pienryhmätoiminnan vaikutuksia. Vastauksesi on tärkeä pienryhmätoiminnan kehittämisen ja toiminnan jatkumisen kannalta.

Kysely on tarkoitettu pienryhmäläisten vanhemmille, opettajille, kuraattoreille ja vetäjille. Sen vuoksi osaan kysymyksistä voi olla hankala vastata, jolloin voit hypätä kysymyksen yli ja jatkaa seuraavaan.

Kyselyyn vastaamiseen menee noin 10-15 minuuttia.

Selite

Olemme Laurea ammattikorkeakoulun YAMK-opiskelijoita Perhekeskeisen varhaiskasvatuksen johtamisen ja kehittämisen koulutusohjelmasta. Teemme opinnäytetyönämme väliarvioinnin pienryhmätoiminnasta.

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä eikä yksittäistä vastaajaa voi tunnistaa opinnäytetyöstä. Annamme mielellämme tarvittaessa lisätietoja sähköpostitse

mari-elina.lappalainen@student.laurea.fi

laura.rasanen@student.laurea.fi

Kiitos vastauksestasi!

Taustatiedot

1. Valitse seuraavista

Oletko lapsen

huoltaja

opettaja

ryhmänohjaaja

nuorisotyöntekijä

muu

Kuka?

2. Vastaajan ikä

3. Valitse seuraavista

Vastaajan koulutusaste

peruskoulu

lukio/ammattikoulu

alempi korkeakoulu

ylempi korkeakoulu

Muu

Mikä?

4. Valitse seuraavista

Onko lapsesi/oppilaasi/ryhmäläisesi koulu

Peltosaari

Harjunrinne

Kara

Muu

Mikä?

5. Kuinka kauan lapsella on ollut sama opettaja?

6. Kuinka kauan lapsi on osallistunut pienryhmätoimintaan?

7. Lapsen syntymävuosi

8. Valitse seuraavista

Lapsen sukupuoli

tyttö poika

9. Mikä on perheen kotikieli?

10. Kuinka pitkään lapsi on asunut samalla asuinalueella?

Ystävät

11. Valitse seuraavista

Paljonko lapsella oli ystäviä ennen pienryhmätoimintaa?

1-2 ystävää

3-5 ystävää

yli 5 ystävää

ei ystäviä

en osaa sanoa

Paljonko lapsella on ystäviä tällä hetkellä?

1-2 ystävää

3-5 ystävää

yli 5 ystävää

ei ystäviä

en osaa sanoa

12. Missä lapsi on muodostanut uusia ystävyysuhteita?

pienryhmässä

koulussa

harrastuksissa

vapaa-ajalla

muualla

en osaa sanoa

13. Jos valitsit muualla niin missä?

14. Missä lapsi tapaa ystäviään?

pihalla

kaupungilla

kotona

netissä

kavereiden luona

koulussa

harrastuksissa

muualla

en osaa sanoa

15. Jos valitsit muualla niin missä?

16. Valitse seuraavista

Kokiko lapsi itsensä yksinäiseksi ennen pienryhmätoimintaa?

kyllä

ei

en osaa sanoa

Kokeeko lapsi itsensä yksinäiseksi nyt?

kyllä

ei

en osaa sanoa

17. Valitse seuraavista

Tukevatko nykyiset ystävyysuhteet lapsen positiivista kehitystä?

kyllä

ei

en osaa sanoa

osittain

Kuvaile

Harrastukset

18. Miten lapsi vietti vapaa-aikaansa ennen pienryhmätoimintaa?

ystävien kanssa

yksin

pelaten

netissä

vanhempien/muiden perheenjäsenten kanssa

harrastuksissa

muu

en osaa sanoa

19. Jos valitsit kysymyksessä 18. kohdan muu, niin kuvaile

20. Miten lapsi viettää vapaa-aikaansa pienryhmätoiminnan alettua?

ystävien kanssa

yksin

pelaten

netissä

vanhempien/muiden perheenjäsenten kanssa

harrastuksissa

muu

en osaa sanoa

21. Jos valitsit kysymyksessä 20. kohdan muu, niin kuvaa tarkemmin

22. Harrastukset

Oliko lapsella harrastuksia ennen pienryhmätoimintaa?

kyllä

ei

en osaa sanoa

Onko lapsi aloittanut uuden harrastuksen pienryhmätoiminnan aikana?

kyllä

ei

en osaa sanoa

23. Mitä lapsi harrastaa?

24. Valitse seuraavista

Kuinka usein lapsi harrastaa?

kerran viikossa

kaksi kertaa viikossa

yli kolme kertaa viikossa

ei yhtään kertaa

en osaa sanoa

25. Valitse seuraavista

Tukevatko nykyiset harrastukset lapsen positiivista kehitystä?

kyllä

ei

en osaa sanoa

osittain

Kuvaile

Arvioi pienryhmätoiminnan vaikutusta

26. Valitse seuraavista

Olen huolissani lapsesta

Olin ennen pienryhmää huolissani lapsesta

en ole

olen hieman

en osaa sanoa

olen melko

olen erittäin

Millä tavoin

27. Kuvaa lapsessa pienryhmätoiminnan aikana tapahtuneita muutoksia seuraavissa asioissa?

huomattava positiivinen	kohtalainen positiivinen	vähäinen positiivinen
nen	ei muutosta vähäinen negatiivinen	kohtalainen negatiivinen
	huomattava negatiivinen	

Kuvaile muutosta

mieliala

käytös

aktiivisuus

vireys

päivärytmi

pelaaminen/netissä vietetty aika

nukkuminen

suhde vanhempiin/muihin perheenjäseniin

vapaa-ajan vietto

ruokailu

ystävät

jokin muu muutos

28. Kuvaa lapsen koulunkäynnissä pienryhmätoiminnan aikana tapahtuneita muutoksia

	huomattava positiivinen	kohtalainen positiivinen	vähäinen positiivinen
nen	ei muutosta	vähäinen negatiivinen	kohtalainen negatiivinen
huomattava negatiivinen		Kuvaile muutosta	huomattava negatiivinen

läksyt

tuntiaktiivisuus

kiinnostus

motivaatio

osallistuminen

myöhästely

koulumenestys

välitunnit

jokin muu muutos

29. Valitse seuraavista

Suhtautuuko lapsi pienryhmätoimintaan?

innostuneesti

osallistuu mielellään

yhdentekevästi
väkinäisesti
ei halua osallistua
ei näytä suhtautumistaan ulospäin
en osaa sanoa

Palaute

30. Valitse seuraavista

Pidätkö pienryhmätoimintaa tärkeänä/hyödyllisenä?

kyllä

ei

31. Miksi pidät/et pidä?

32. Miten pienryhmätoimintaa voisi kehittää?